

J. Stalin

Socialismens ekonomiska problem i SSRU

Förlaget för litteratur på främmande språk, Moskva 1953

Föreliggande översättning av J. Stalins arbete ”Socialismens ekonomiska problem i SSRU” har utförts efter den broschyr som utgetts av Statsförlaget för politisk litteratur (Gospolitizdat, Moskva 1952).

Förlaget

Liksom andra texter av Stalin har stalinister upphöjt denna skrift till skyarna som ett genialt arbete. Även om Stalin Fan Club är en glesnande skara bland socialister (bland nostalgiska ryska nationalister så har han dock beundrare), så finns fortfarande personer med rötterna i stalinismen som framhåller skriften som ett viktigt teoretiskt verk. Bland marxister som inte fallit offer för Stalin-kulten är man dock inte lika imponerad. För exempel på mer kritiska synpunkter, se:

Isaac Deutscher: [Stalins sista ord](#) (1953), samt sista kapitlet (”Stalins sista år”) i Deutschers [Stalin](#)-biografi (se sid 364 ff) som innehåller en del betraktelser om Stalins skrift m m.

Franz Marek: [Lagbundenhet och viljebeslut hos Stalin](#) och [Stalin om Socialism i ett land och Världsrevolutionen](#). Utdrag ur boken *Vad Stalin verkligen sagt*.

Max Shachtman: [Stalin om socialismen. Dechiffring av Stalins budskap till ryska partikongressen](#). En ordentlig breddsida mot Stalins skrift.

Innehåll

Anmärkningar till ekonomiska frågor i samband med novemberdiskussionen 1951	1
1. Frågan om de ekonomiska lagarnas karaktär under socialismen	1
2. Frågan om varuproduktionen under socialismen	4
3. Frågan om värdelagen under socialismen	8
4. Frågan om upphävande av motsatsförhållandet mellan stad och land, mellan andligt och kroppsligt arbete samt frågan om avskaffande av skillnaderna dem emellan	11
5. Frågan om den enhetliga världsmarknadens sönderfall och fördjupningen av krisen inom det kapitalistiska världssystemet	13
6. Frågan om oundvikligheten av krig mellan de kapitalistiska länderna	14
7. Frågan om den nutida kapitalismens och socialismens ekonomiska grundlagar	16
8. Andra frågor	19
9. Den internationella betydelsen av en marxistisk lärobok i politisk ekonomi	20
10. Vägar att förbättra utkastet till lärobok i politisk ekonomi	21
Svar till kamrat Alexander Iljitj Notkin	22
Om kamrat L. D. Jarosjenkos misstag	26
I. Kamrat Jarosjenkos viktigaste misstag	26
II. Andra misstag av kamrat Jarosjenko	32
Svar till kamraterna A. V. Sanina och V. G. Venzjer	39
1. Frågan om karaktären hos socialismens ekonomiska lagar	39
2. Frågan om åtgärder för att höja kollektivbruksegendomen till den allmänna folkegendomens nivå	40

Till deltagarna i den ekonomiska diskussionen

Anmärkningar till ekonomiska frågor i samband med novemberdiskussionen 1951

Jag har fått alla dokument om den ekonomiska diskussion, som fördes i samband med bedömningen av utkastet till lärobok i politisk ekonomi. Bland annat har jag erhållit "Förslag till förbättring av utkastet till lärobok i politisk ekonomi", "Förslag till avlägsnande av fel och bristfälligheter" i utkastet och "Översikt över tvistefrågor". Till allt detta material samt till lärobokskkastet anser jag det nödvändigt att göra följande anmärkningar.

1. Frågan om de ekonomiska lagarnas karaktär under socialismen

En del kamrater bestrider den objektiva karaktären hos vetenskapens lagar, särskilt den politiska ekonomins lagar under socialismen. De bestrider att den politiska ekonomins lagar återspeglar lagbundenheten i processer som försiggår oberoende av människornas vilja. De anser att Sovjetstaten och dess ledare, med hänsyn till den särskilda roll som historien tilldelat Sovjetstaten, kan upphäva den politiska ekonomins existerande lagar, att de kan "bilda" nya lagar, "skapa" nya lagar.

Dessa kamrater tar grundligt fel. De förväxlar uppenbarligen vetenskapens lagar, som återspeglar objektiva processer i naturen eller i samhället, vilka försiggår oberoende av människors vilja, med de lagar som utfärdas av regeringar, skapas enligt människors vilja och endast har juridisk kraft. Men de får under inga förhållanden förväxlas.

Marxismen uppfattar vetenskapens lagar — oavsett om det är fråga om naturvetenskapens lagar eller den politiska ekonomins lagar — som en återspeglning av objektiva processer, vilka försiggår oberoende av människors vilja. Människorna kan upptäcka dessa lagar, lära känna dem, utforska dem, ta hänsyn till dem i sitt handlande, utnyttja dem i samhällets intresse, men de kan inte ändra eller upphäva dem. Ännu mindre kan de bilda eller skapa nya vetenskapliga lagar.

Betyder detta, att exempelvis resultaten av naturlagarnas verkningar, resultaten av naturkrafternas verkningar överhuvud taget är oavvändbara, att naturkrafternas förstörande verkningar överallt och alltid uppträder med elementärt obeveklig kraft, som inte kan påverkas av människorna? Nej, det betyder det inte. Bortsett från astronomiska, geologiska och några andra liknande processer, som människorna faktiskt inte ens kan påverka när de lärt känna deras utvecklingslagar, står människorna i många andra fall långt ifrån maktlösa ifråga om att kunna påverka naturprocesserna. I alla sådana fall kan människorna, när de lärt känna naturens lagar, ta hänsyn till dem och stöder sig på dem, tillämpar och utnyttjar dem sakkunnigt, begränsa deras verkningssfär, ge en annan riktning åt naturens förstörande krafter och utnyttja naturens förstörande krafter till gagn för samhället.

Låt oss ta ett bland många exempel. I äldsta tider betraktades högvattnet i de stora floderna, översvämningarna och den därmed förbundna förstörelsen av bostäder och grödor såsom oavvändbara katastrofer, mot vilka människorna stod maktlösa. Men under tidernas lopp, i och med det mänskliga vetandets utveckling, när människorna lärt sig bygga fördämningar och vattenkraftverk, visade det sig möjligt att rädda samhället från översvämningkatastrofer, som tidigare tycktes oavvändbara. Än mer, människorna lärde sig att tygla naturens förstörande krafter, så att säga lägga sele på dem, utnyttja vattnets kraft till gagn för samhället och använda den för att bevattna fält och utvinna energi.

Betyder det att människorna därmed upphävde naturens lagar, vetenskapens lagar, att de skapade nya naturlagar, nya vetenskapliga lagar? Nej, det betyder det inte. Saken är den,

att hela detta förfaringssätt med att förebygga de förstörande vattenkrafternas verkningar och att utnyttja dem i samhällets intresse försiggår utan att vetenskapens lagar brytes, ändras eller upphäves på något sätt, utan att nya vetenskapliga lagar skapas. Tvärtom, hela detta förfaringssätt genomföres på den exakta grundvalen av naturens lagar, vetenskapens lagar, ty varje brott mot naturens lagar, även det minsta, skulle endast leda till att företaget spolierades, att förfaringssättet bröt samman.

Detsamma måste sägas om den ekonomiska utvecklingens lagar, om den politiska ekonomins lagar — oberoende av om det är fråga om kapitalismens period eller om socialismens period. Den ekonomiska utvecklingens lagar är här liksom i naturvetenskapen objektiva lagar, som återspeglar den ekonomiska utvecklingens processer, vilka försiggår oberoende av människors vilja. Människorna kan upptäcka dessa lagar, lära känna dem och med stöd av dem utnyttja dem i samhällets intresse, ge annan riktning åt vissa lagars förstörande verkningar, begränsa deras verkningssfär, ge spelrum åt andra lagar som håller på att bana sig väg, men de kan inte upphäva dem eller skapa nya ekonomiska lagar.

En av den politiska ekonomins säregenheter består däri att dess lagar, till skillnad från naturvetenskapens lagar, har kort varaktighet, att de, åtminstone de flesta av dem, verkar under en bestämd historisk period, varpå de lämnar plats för nya lagar. Men dessa lagar upphäves icke utan förlorar sin kraft till följd av nya ekonomiska förhållanden och avträder från scenen för att ge plats åt nya lagar, vilka icke skapas genom människors vilja utan uppstår på grundval av nya ekonomiska förhållanden.

Man åberopar sig på ”Anti-Dühring” av Engels, på hans formel, att människorna i och med kapitalismens likvidering och produktionsmedlens överföring i samhällets ägo får produktionsmedlen i sin makt, att de befriar sig från de samhällsekonomiska förhållandenas ok och blir ”herrar” över sitt samhällsliv. Engels kallar denna frihet ”insedd nödvändighet”. Men vad kan ”insedd nödvändighet” betyda? Det betyder att människorna sedan de lärt känna de objektiva lagarna (”nödvändigheten”) helt medvetet kommer att utnyttja dem i samhällets intresse. Just därför säger Engels i samma verk:

”Lagarna för deras eget samhälleliga handlande som dittills framstått för dem som främmande naturlagar, vilkas herravälde de var underkastade, kommer sedan att användas med full sakkunnighet och därmed behärskas av människorna.”

Som man ser talar Engels' formel ingalunda till förmån för dem som tror att man under socialismen kan upphäva de existerande ekonomiska lagarna och skapa nya. Tvärtom, den kräver inte upphävande av utan insikt i de ekonomiska lagarna och deras sakkunniga tillämpning.

Man säger, att de ekonomiska lagarna har spontan karaktär, att dessa lagars verkningar är oavvändbara, att samhället står maktlöst inför dem. Det är oriktigt. Det är att göra en fetisch av lagarna, att göra sig till lagarnas slav. Det är bevisat att samhället icke är maktlöst gentemot lagarna, att samhället, sedan det lärt känna de ekonomiska lagarna och stöder sig på dem, kan begränsa deras verkningssfär, utnyttja dem i samhällets intresse och ”lägga sele” på dem, liksom fallet är beträffande naturkrafterna och deras lagar, liksom fallet är i det ovan anförda exemplet med de stora flodernas högvatten.

Man åberopar sig på Sovjetmaktens särskilda roll i det socialistiska uppbygget, vilken skulle göra det möjligt för den att upphäva den ekonomiska utvecklingens existerande lagar och ”bilda” nya. Det är också oriktigt.

Sovjetmaktens särskilda roll förklaras av två omständigheter: för det första av att Sovjetmakten inte som fallet var i tidigare revolutioner måste ersätta en form av utsugning med en annan utan avskaffa varje utsugning; för det andra av att den måste skapa nya, socialistiska hushållningsformer så att säga ”ur intet”, eftersom det i landet inte fanns

några som helst mogna frön till socialistisk hushållning.

Det var utan tvivel en svår och invecklad uppgift, som saknar motstycke. Icke desto mindre har Sovjetmakten med heder fyllt denna uppgift. Men den fyllde den, inte därför att den skulle ha upphävt de existerande ekonomiska lagarna och ”bildat” nya, utan endast därför att den stödde sig på den ekonomiska lagen om produktionsförhållandenas ovillkorliga överensstämmelse med produktivkrafternas karaktär. Produktivkrafterna i vårt land, särskilt i industrin, hade samhällelig karaktär, men egendomsformen var privat, kapitalistisk. I det Sovjetmakten stödde sig på den ekonomiska lagen om produktionsförhållandenas ovillkorliga överensstämmelse med produktivkrafternas karaktär överförde den produktionsmedlen i samhällets ägo, gjorde dem till hela folkets egendom samt förintade därmed utsugningssystemet och skapade socialistiska hushållningsformer. Om denna lag inte funnes och om Sovjetmakten inte hade stött sig på den, så skulle den inte ha förmått fylla sin uppgift.

Den ekonomiska lagen om produktionsförhållandenas ovillkorliga överensstämmelse med produktivkrafternas karaktär håller sedan länge på att bana sig väg i de kapitalistiska länderna. Om den ännu icke banat sig väg och inte fått spelrum, så beror det på att den möter det starkaste motstånd från samhällets bortdöende krafter. Här stöter vi på en annan säregenhet hos de ekonomiska lagarna. Till skillnad från naturvetenskapens lagar, där upptäckten och tillämpningen av en ny lag försiggår mer eller mindre friktionsfritt, stöter på det ekonomiska området upptäckten och tillämpningen av en ny lag, som inkräktar på bortdöende samhällskrafters intressen, på det starkaste motstånd från dessa krafterns sida. Alltså behövs det en kraft, en samhällelig kraft, som förmår övervinna detta motstånd. En sådan kraft framträdde i vårt land i form av arbetarklassens förbund med bönderna, vilka tillsammans utgör samhällets överväldigande majoritet. En sådan kraft har ännu icke framträtt i andra, kapitalistiska länder. Häri ligger hemligheten med att Sovjetmakten lyckades krossa samhällets gamla krafter och att den ekonomiska lagen om produktionsförhållandenas ovillkorliga överensstämmelse med produktivkrafternas karaktär fick fritt spelrum hos oss.

Man säger, att nödvändigheten att planmässigt (proportionellt) utveckla folkhushållningen i vårt land gör det möjligt för Sovjetmakten att upphäva de existerande ekonomiska lagarna och skapa nya. Det är fullständigt oriktigt. Man får inte förväxla våra års- och femårsplaner med den objektiva ekonomiska lagen om folkhushållningens planmässiga, proportionella utveckling. Lagen om folkhushållningens planmässiga utveckling uppstod som motvikt till lagen om konkurrens och produktionens anarki under kapitalismen. Den uppstod på grundval av produktionsmedlens överföring i samhällets ägo, sedan lagen om konkurrens och produktionens anarki förlorat sin kraft. Den trädde i funktion därför att den socialistiska folkhushållningen endast kan ledas på grundval av den ekonomiska lagen om folkhushållningens planmässiga utveckling. Det betyder att lagen om folkhushållningens planmässiga utveckling ger våra planeringsorgan möjlighet att riktigt planera den samhälleliga produktionen. Men man får inte förväxla möjligheten med verkligheten. Det är två olika ting. För att omsätta denna möjlighet i verklighet måste man utforska denna ekonomiska lag, måste man behärska den, måste man lära sig att tillämpa den med full sakkunskap, måste man ställa upp sådana planer som helt och fullt återspeglar denna lags krav. Det kan inte sägas att våra års- och femårsplaner helt och fullt återspeglar denna ekonomiska lags krav.

Man säger att några ekonomiska lagar, däribland även värdelagen, som är verksamma hos oss under socialismen, är lagar som ”omvandlats” eller rent av ”fundamentalt omvandlats” på planhushållningens grundval. Det är också oriktigt. Man kan inte ”omvandla” lagar, för att nu inte säga ”fundamentalt omvandla” dem. Om man kan omvandla dem, så kan man också upphäva dem och ersätta dem med andra lagar. Tesen om lagarnas ”omvandling” är

en kvarleva av den oriktiga formeln om lagarnas ”upphävande” och ”bildande”. Även om formeln om de ekonomiska lagarnas omvandling sedan länge är i bruk hos oss måste man i exakthetens intresse ta avstånd från den. Man kan begränsa verkningsfären för den ena eller andra ekonomiska lagen, man kan förebygga lagens förstörande verkningar — naturligtvis om sådana finns — men man kan inte ”omvandla” eller ”upphäva” den.

Följaktligen, när man talar om att ”underkua” naturkrafterna eller de ekonomiska krafterna, om ”herravälde” över dem o. s. v., så vill man därmed inte alls säga att människorna kan ”upphäva” vetenskapens lagar eller ”bilda” sådana. Tvärtom vill man därmed endast säga att människorna kan upptäcka lagarna, lära känna dem, tillägna sig dem och lära sig att tillämpa dem med full sakkunskap, utnyttja dem i samhällets intresse och sålunda underkua dem, uppnå herravälde över dem.

Den politiska ekonomins lagar under socialismen är alltså objektiva lagar, som återspeglar lagbundenheten i det ekonomiska livets processer, vilka försiggår oberoende av vår vilja. Personer som förnekar denna tes förnekar i själva verket vetenskapen, och genom att förneka vetenskapen förnekar de också varje möjlighet till förutseende — förnekar alltså möjligheten att leda det ekonomiska livet.

Man kan säga att allt det här sagda är riktigt och allmänt bekant, men att det inte innehåller något nytt och att det följaktligen inte lönar sig att odsla tid på att upprepa allmänt kända sanningar. Naturligtvis finns här faktiskt inget nytt, men det vore oriktigt att tro att det inte lönar sig att odsla tid på att upprepa vissa sanningar som vi redan känner till. Saken är den att det till oss, den ledande kärnan, varje år kommer tusentals nya, unga kadrer, de har en brinnande önskan att hjälpa oss, de har en brinnande önskan att visa sin förmåga, men de har ännu inte tillräcklig marxistisk skolning, de är ännu okunniga om många för oss välkända sanningar och måste famla i mörker. De är överväldigade av Sovjetmaktens kolossala resultat, de har fått svindel av sovjetsystemets utomordentliga framgångar och de börjar inbilla sig att Sovjetmakten ”förmår allt”, att ”allt är en barnlek” för den, att den kan upphäva vetenskapens lagar och bilda nya lagar. Hur skall vi förhålla oss till dessa kamrater? Hur skall man fostra dem i marxismen-leninismens anda? Jag tror att ett oavslutligt upprepande av s. k. ”allmänt kända” sanningar, ett tålmodigt klargörande av dem är ett av de bästa medlen att marxistiskt fostra dessa kamrater.

2. Frågan om varuproduktionen under socialismen

En del kamrater påstår att partiet handlade oriktigt, när det bibehöll varuproduktionen sedan det tagit makten och nationaliserat produktionsmedlen i vårt land. De anser att partiet redan då borde ha avskaffat varuproduktionen. De åberopar sig därvid på Engels, som säger:

”I och med att samhället tar produktionsmedlen i besittning avskaffas varuproduktionen och därmed produktens herravälde över producenterna.” (Se ”Anti-Dühring”.)

Dessa kamrater tar grundligt fel.

Låt oss undersöka Engels' formel. Engels' formel kan inte betraktas som fullständigt klar och exakt, eftersom den inte innehåller någon anvisning om huruvida det är tal om att samhället tar alla produktionsmedel i besittning, eller endast en del av produktionsmedlen, d. v. s. huruvida alla produktionsmedel eller endast en del av produktionsmedlen överförs i folkets gemensamma ägo. Således kan denna formel av Engels uppfattas både så och så.

På ett annat ställe i ”Anti-Dühring” talar Engels om besittningstagande av ”samtliga produktionsmedel”, om besittningstagande av ”produktionsmedlen i sin helhet”. Således åsyftar Engels i sin formel icke nationalisering av en del av produktionsmedlen utan av alla produktionsmedel, d. v. s. att produktionsmedlen icke blott i industrin utan också i

lantbruket överföres i folkets gemensamma ägo.

Härav följer att Engels tänker på sådana länder där kapitalismen är tillräckligt utvecklad och där produktionens koncentration fortskridit tillräckligt, icke blott i industrin utan också i lantbruket, så att alla produktionsmedel i landet kan exproprieras och överföras i folkets gemensamma ägo. Engels anser alltså att man i sådana länder jämte överföringen av alla produktionsmedel i samhällets ägo bör avskaffa varuproduktionen. Och det är självklart riktigt.

I slutet av förra århundradet, då "Anti-Dühring" utgavs, fanns det endast ett land — England — där kapitalismens utveckling och produktionens koncentration såväl i industrin som i lantbruket hade nått en sådan grad, att det fanns möjlighet att, därest proletariatet tog makten, överföra alla produktionsmedel i landet i folkets gemensamma ägo och sätta varuproduktionen ur funktion.

Jag bortser i detta fall från frågan om utrikeshandelns betydelse för England med dess väldiga andel i Englands folkhushållning. Jag tror att man först efter att ha studerat denna fråga skulle kunna slutgiltigt avgöra frågan om vargproduktionens öde i England sedan proletariatet tagit makten och alla produktionsmedel nationaliserats.

Inte bara i slutet av förra århundradet utan ännu i dag har för övrigt intet annat land nått en sådan utvecklingsgrad av kapitalismen och en sådan koncentration av lantbruksproduktionen som vi kan notera i England. Vad de övriga länderna beträffar så finns där trots kapitalismens utveckling på landsbygden ännu en rätt talrik klass av små och medelstora självägande producenter på landsbygden, vilkas öde det gällde att avgöra om proletariatet övertog makten.

Men nu följande fråga: hur skall proletariatet och dess parti förhålla sig när i det ena eller andra landet, däribland även i vårt land, gynnsamma betingelser föreligger för proletariatets maktövertagande och kapitalismens störtande, där kapitalismen i industrin koncentrerat produktionsmedlen till den grad att de kan exproprieras och överföras i samhällets besittning, men där lantbruket trots kapitalismens utveckling ännu till den grad är söndersplittrat på talrika små och medelstora självägande producenter, att det inte är möjligt att ställa frågan om expropriering av dessa producenter?

På denna fråga ger Engels' formel intet svar. Den behöver för övrigt inte besvara denna fråga, eftersom den uppkommit på basis av en annan fråga, nämligen frågan om hur det skall gå med varuproduktionen sedan alla produktionsmedel överförts i samhällets ägo.

Hur skall man alltså förhålla sig, om inte alla produktionsmedel utan endast en del av dem överförts i samhällets ägo, men gynnsamma betingelser föreligger för proletariatets maktövertagande — bör proletariatet då överta makten, och är det nödvändigt att omedelbart därefter avskaffa varuproduktionen?

Man kan naturligtvis inte som svar ta uppfattningen hos en del bedrövliga marxister, vilka anser att man under sådana betingelser borde avstå från att överta makten och vänta tills kapitalismen hunnit ruinera miljoner små och medelstora producenter, förvandla dem till lantarbetare och koncentrera produktionsmedlen i lantbruket, och att man först därefter skulle kunna ställa frågan om proletariatets maktövertagande och överföring i samhällets ägo av alla produktionsmedel. Det är klart att marxister inte kan acceptera en sådan "utväg" om de inte vill grundligt blamera sig.

Man kan heller inte som svar ta uppfattningen hos andra bedrövliga marxister, vilka anser att man kanske borde överta makten och besluta sig för att expropriera de små och medelstora producenterna på landsbygden och i samhällets ägo överföra deras produktionsmedel. Denna orimliga och brottsliga väg kan marxister inte heller beträda, ty

en sådan väg skulle undergräva varje möjlighet för den proletära revolutionens seger och för lång tid driva bönderna över till proletariatets fiender.

Svaret på denna fråga gav Lenin i sina arbeten om ”naturaskatten” och i sin berömda ”kooperationsplan”.

Lenins svar går i korthet ut på följande:

- a) icke låta de gynnsamma betingelserna för ett maktövertagande gå sig ur händerna; proletariatet måste ta makten utan att avvakta det ögonblick då kapitalismen hunnit ruinera den mångmiljonhövdade befolkningen av små och medelstora individuella producenter;
- b) expropriera produktionsmedlen i industrin och överföra dem i folkets gemensamma ägo;
- c) vad de små och medelstora individuella producenterna beträffar, så bör de så småningom förenas i produktionskooperativer, d. v. s. i stora lantbruksföretag, i kollektivbruk;
- d) på allt sätt utveckla industrin och skapa en modern teknisk basis för storproduktion åt kollektivbruken, varvid dessa icke skall exproprieras utan tvärtom i allt större omfattning förses med förstklassiga traktorer och andra maskiner;
- e) för en viss tid bibehålla varuproduktionen (utbyte medelst köp och försäljning) för den ekonomiska samverkan mellan stad och landsbygd, mellan industri och lantbruk, såsom den för bönderna enda antagbara formen för ekonomiska förbindelser med staden, och allsidigt utveckla sovjethandeln, såväl den statliga som kooperativens och kollektivbrukens, varvid alla kapitalister samt och synnerligen måste trängas ut ur varuomsättningen.

Vårt socialistiska uppbygges historia visar att denna av Lenin anvisade utvecklingsväg helt bestått provet.

Det kan inte råda något tvivel om att för alla kapitalistiska länder där det finns en mer eller mindre talrik klass av små och medelstora producenter, är denna utvecklingsväg den enda möjliga och ändamålsenliga vägen till socialismens seger.

Man säger att varuproduktionen likväl under alla förhållanden måste leda och ovillkorligen kommer att leda till kapitalism. Det är inte riktigt. Inte alltid och inte under alla förhållanden! Man får inte identifiera varuproduktionen med den kapitalistiska produktionen. Det är två olika ting. Den kapitalistiska produktionen är varuproduktionens högsta form. Varuproduktionen leder till kapitalism endast om det existerar privat ägande av produktionsmedlen, om arbetskraften uppträder på marknaden såsom vara, som kapitalisten kan köpa och exploatera i produktionsprocessen, alltså om systemet med kapitalisternas utsugning av lönearbetarna existerar i landet. Den kapitalistiska produktionen börjar där produktionsmedlen är koncentrerade i privata händer och arbetarna, som är berövade produktionsmedel, är tvungna att sälja sin arbetskraft som vara. Utan detta finns det ingen kapitalistisk produktion.

Men om dessa betingelser, som förvandlar varuproduktionen till kapitalistisk produktion, inte är förhanden, om produktionsmedlen inte längre är privat utan socialistisk egendom, om lönearbetssystemet inte existerar och arbetskraften inte längre är någon vara, om utsugningssystemet för länge sedan likviderats — hur skall man förhålla sig då: kan man då anse att varuproduktionen likväl kommer att leda till kapitalism? Nej, det kan man inte anse. Men vårt samhälle är ju just ett sådant samhälle, där privat ägande av produktionsmedlen, lönearbetssystemet och utsugningssystemet för länge sedan upphört att existera.

Varuproduktionen får inte betraktas som något självtilräckligt, något av de omgivande ekonomiska betingelserna oberoende. Varuproduktionen är äldre än den kapitalistiska produktionen. Den existerade under slavägarsystemet och tjänade det, men ledde icke till

kapitalism. Den existerade under feodalismen och tjänade den, men ehuru den förberedde vissa betingelser för den kapitalistiska produktionen ledde den ändå inte till kapitalism. Frågan är, varför inte varuproduktionen under en viss period också kan tjäna vårt socialistiska samhälle utan att leda till kapitalism, om man tar i betraktande att varuproduktionen hos oss inte har en så obegränsad och allomfattande utbredning som under kapitalistiska förhållanden, att den hos oss ställts inom en strängt begränsad ram tack vare sådana avgörande ekonomiska betingelser som samhälleligt ägande av produktionsmedlen, likvidering av lönearbetsystemet, likvidering av utsugningssystemet?

Man säger att varuproduktionens existens blivit meningslös sedan det samhälleliga ägandet av produktionsmedlen blivit rådande i vårt land, sedan lönearbets- och utsugningssystemet likviderats, och att varuproduktionen därför borde avskaffas.

Inte heller detta är riktigt. För närvarande existerar hos oss två huvudformer för socialistisk produktion: den statliga, hela folket tillhörande produktionen, och kollektivbrukens, som icke kan sägas tillhöra hela folket. I de statliga företagen är produktionsmedlen och produktionsresultatet allmän folkegendom. I kollektivbruken däremot är — ehuru väl produktionsmedlen (jorden, maskinerna) tillhör staten — produktionsresultatet de enskilda kollektivbrukens egendom, eftersom såväl arbetet vid kollektivbruken som utsädet är deras eget, och kollektivbruken faktiskt förfogar över jorden, som överlåtits åt dem för evigt bruk, såsom över sin egendom, trots att de varken kan sälja eller köpa den, varken arrendera ut eller låta inteckna den.

Denna omständighet leder 'till att staten endast kan förfoga över de statliga företagens produktion och att kollektivbruken ensamma förfogar över kollektivbruksproduktionen, såsom över sin egendom. Men kollektivbruken vill inte avyttra sina produkter annat än i form av varor, för vilka de i utbyte vill erhålla varor som de behöver. Andra ekonomiska förbindelser med staden än varumässiga, än utbyte medelst köp och försäljning, accepterar kollektivbruken för närvarande inte. Därför är varuproduktionen och varuomsättningen hos oss för närvarande en lika stor nödvändighet' som de var för låt oss säga 30 år sedan, när Lenin förklarade att det var nödvändigt att på allt sätt utveckla varuomsättningen.

När det i stället för produktionens två huvudsektorer, den statliga och kollektivbrukens, uppstår en allomfattande produktionssektor med förfoganderätt över landets hela för konsumtion avsedda produktion, så kommer naturligtvis varucirkulationen med sin "penninghushållning" att försvinna såsom ett onödigt element i folkhushållningen. Men så länge detta icke inträffat, så länge produktionens två huvudsektorer består, måste varuproduktionen och varucirkulationen förbli i kraft, såsom ett nödvändigt och mycket nyttigt element i vårt folkhushållningssystem. På vilket sätt skapandet av en enhetlig, förenad sektor kommer att ske — genom att kollektivbrukssektorn helt enkelt absorberas av den statliga sektorn, vilket är föga troligt (ty det skulle uppfattas som expropriering av kollektivbruken), eller genom att organisera ett enhetligt hushållningsorgan för hela folket (med representanter för den statliga industrin och kollektivbruken) med rätt att till en början registrera hela den för konsumtion avsedda produktionen i landet och med tiden även att fördela produktionen, låt oss säga genom produktutbyte — det är en speciell fråga som kräver en särskild granskning.

Följaktligen är vår varuproduktion ingen vanlig varuproduktion utan en varuproduktion av särskilt slag, en varuproduktion utan kapitalister, vilken huvudsakligen rör sig med varor från förenade socialistiska producenter (stat, kollektivbruk, Kooperation), vars verksamhetsfär är inskränkt till artiklar för personlig konsumtion, vilken uppenbarligen ingalunda kan utveckla sig till kapitalistisk produktion och vilken är bestämd att tillsammans med sin "penninghushållning" tjäna den socialistiska produktionens utveckling och stärkande.

Därför har de kamrater fullständigt orätt som förklarar, att eftersom det socialistiska

samhället inte avskaffar produktionens varuformer, så skulle alla ekonomiska kategorier som är typiska för kapitalismen också återupprättas hos oss: arbetskraften som vara, mervärdet, kapitalet, kapitalprofiten, genomsnittsprofitkvoten etc. Dessa kamrater förväxlar varuproduktionen med den kapitalistiska produktionen och antar att eftersom det finns varuproduktion så måste det också finnas kapitalistisk produktion. De förstår inte att vår varuproduktion i grund skiljer sig från varuproduktionen under kapitalismen.

Än mer, jag tror det är nödvändigt att även ta avstånd från några andra begrepp, som hämtats från Marx' "Kapitalet", där Marx sysslar med analys av kapitalismen, och som konstlat påhänges våra socialistiska förhållanden. Jag menar här bl. a. sådana begrepp som "nödvändigt" arbete och "mer"-arbete, "nödvändig" produkt och "mer"-produkt, "nödvändig" arbetstid och "mer"-arbetstid. Marx analyserade kapitalismen för att klarlägga källan till arbetarklassens utsugning, mervärdet, och ge arbetarklassen, som var berövad produktionsmedel, det andliga vapnet för att störta kapitalismen. Det är klart att Marx därvid använde begrepp (kategorier) som helt motsvarade de kapitalistiska förhållandena. Men det är mer än märkligt att operera med dessa begrepp nu, när arbetarklassen ingalunda är berövad makt och produktionsmedel utan tvärtom har makten i sina händer och äger produktionsmedlen. Nu, under vårt system, klingar orden om arbetskraften som vara och om att "leja" arbetare rätt absurda: som om arbetarklassen som äger produktionsmedlen skulle leja sig själv och sälja sin arbetskraft till sig själv. Lika märkvärdigt är det att nu tala om "nödvändigt" arbete och "mer"-arbete: som om det arbete, som arbetarna under våra förhållanden presterar för samhället för att utvidga produktionen, utveckla bildningsväsendet och hälsovården, för försvarets organisation o. s. v., inte skulle vara lika nödvändigt för arbetarklassen, som i dag är vid makten, som det arbete, som utföres för att täcka arbetarens och hans familjs personliga behov.

Det måste anmärkas att Marx i sitt arbete "Kritik av Gothaprogrammet", där han inte längre undersöker kapitalismen utan bl. a. första fasen av det kommunistiska samhället, betraktar det arbete som presteras för samhället för att utvidga produktionen, för bildningsväsendet, för hälsovården, för förvaltningskostnaderna, för uppläggning av reserver o. s. v. såsom lika nödvändigt som det arbete, som utföres för att täcka arbetarklassens konsumtionsbehov.

Jag tror att våra ekonomer måste göra slut på detta missförhållande mellan de gamla begreppen och det nya sakläget i vårt socialistiska land och ersätta de gamla begreppen med nya, som svarar mot det nya läget.

Vi har till en viss tid kunnat tolerera detta missförhållande, men nu är den tid kommen, då vi slutligen måste likvidera detta missförhållande.

3. Frågan om värdelagen under socialismen

Man frågar ibland, om värdelagen existerar och verkar hos oss, under vårt socialistiska system.

Ja, den existerar och verkar. Där det finns varor och varuproduktion kan heller inte värdelagen saknas.

Värdelagens verkningssfär utsträcker sig hos oss framför allt till varucirkulationen, varuutbytet medelst köp och försäljning, ett utbyte huvudsakligen av varor för personlig konsumtion. Här, på detta område, har värdelagen, naturligtvis inom vissa gränser, behållit sin roll som regulator.

Men värdelagens verkningar inskränker sig inte till varucirkulationens sfär. De utsträcker sig också till produktionen. Visserligen har värdelagen ingen reglerande betydelse i vår socialistiska produktion, men den påverkar ändå produktionen, och detta får icke lämnas

obeaktat vid ledningen av produktionen. Saken är den att de för konsumtion avsedda produkter, som är nödvändiga för att täcka uppbådet av arbetskraft i produktionsprocessen, framställes hos oss och realiserar som varor, vilka är underkastade värdelagens verkan. Just här visar sig värdelagens inverkan på produktionen. I samband härmed har i våra företag sådana frågor som frågan om den självständiga företagsekonomi och räntabiliteten, frågan om självkostnaderna, frågan om priserna etc. aktuell betydelse. Därför kan och får våra företag inte underlåta att ta hänsyn till värdelagen.

Är detta bra? Det är inte illa. Under våra nuvarande förhållanden är det faktiskt inte illa, eftersom denna omständighet fostrar våra driftsledare till rationell produktionsledning och disciplinerar dem. Det är inte illa, eftersom den lär våra driftsledare att räkna produktionsenheterna, att räkna dem noga och att lika noga ta hänsyn till de reella tingen i produktionen i stället för att prata om "orienteringsdata" gripna ur luften. Det är inte illa, eftersom den lär våra driftsledare att söka efter de i produktionen dolda reserverna, att finna dem och utnyttja dem, i stället för att trampa dem under fötterna. Det är inte illa, eftersom den lär våra driftsledare att systematiskt förbättra produktionsmetoderna, att sänka produktionens självkostnader, att genomföra den självständiga företagsekonomi och kämpa för företagets räntabilitet. Det är en god praktisk skola som påskyndar våra hushållningskadrers utveckling och snabbare gör dem till verkliga ledare för den socialistiska produktionen under nuvarande utvecklingsetapp.

Det olyckliga består inte däri att värdelagen hos oss inverkar på produktionen. Det olyckliga består däri att våra driftsledare och planerare med få undantag dåligt känner till värdelagens verkningar, inte studerar dem och inte förmår ta hänsyn till dem i sina beräkningar. Därmed förklaras egentligen också det virrvarr, som ännu råder hos oss i fråga om prispolitiken. Här ett av många exempel. För någon tid sedan beslöts det att till gagn för bomullsodlingen reglera förhållandet mellan priserna på bomull och på spannmål, att precisera priserna på spannmål som säljes till bomullsodlarna och att höja priserna på bomull som levereras till staten. I samband härmed framlade våra driftsledare och planerare ett förslag, som inte kunde annat än förvåna CK:s medlemmar, ty enligt detta förslag förutsågs nästan samma pris för ett ton spannmål som för ett ton bomull, varvid priset på ett ton spannmål sattes lika med priset på ett ton bröd. När CK:s medlemmar härtill anmärkte att priset på ett ton bröd med hänsyn till merkostnaderna för malning och bakning måste vara högre än priset på ett ton spannmål, att bomullen överhuvud taget är mycket dyrare än spannmål, vilket också världspriserna på bomull och spannmål vittnar om, hade förslaget författare ingenting förnuftigt att säga. Därför måste CK ta saken i egna händer, sänka spannmålspriserna och höja bomullspriserna. Vad skulle ha skett om dessa kamraters förslag fått laga kraft? Vi skulle ha ruinerat bomullsodlarna och blivit utan bomull.

Betyder emellertid allt detta att värdelagens verkningar hos oss har lika fritt spelrum som under kapitalismen, att värdelagen hos oss är produktionens regulator? Nej, det betyder det inte. I verkligheten är värdelagens verkningssfär under vårt ekonomiska system strängt begränsad och hålles inom en bestämd ram. Det har redan sagts, att varuproduktionens verkningssfär under vårt system är begränsad och hålles inom en bestämd ram. Detsamma bör sägas om värdelagens verkningssfär. Det råder intet tvivel om att frånvaron av privat ägande av produktionsmedlen samt produktionsmedlens överföring i samhällets ägo i stad och på land inte kan undgå att inskränka värdelagens verkningssfär och graden av dess inverkan på produktionen.

I samma riktning verkar lagen om planmässig (proportionell) utveckling av folkhushållningen, som avlöst lagen om konkurrensen och produktionsanarkin.

I samma riktning verkar våra års- och femårsplaner och överhuvud taget hela vår ekonomiska politik, vilka stöder sig på kraven i lagen om folkhushållningens planmässiga

utveckling.

Allt detta tillsammans leder till att värdelagens verkningsfär hos oss är strängt begränsad och att värdelagen under vårt system inte kan spela rollen av regulator för produktionen.

Därmed förklaras egentligen också det ”förvånande” faktum att värdelagen trots den oavbrutna och stormande ökningen av vår socialistiska produktion hos oss icke leder till överproduktionskriser, medan samma värdelag, som har en bred verkningsfär under kapitalismen, trots det låga tillväxttempot i de kapitalistiska ländernas produktion leder till periodiska överproduktionskriser.

Man säger att värdelagen är en bestående, för alla perioder av den historiska utvecklingen gällande lag, att även om värdelagen under det kommunistiska samhällets andra fas träder ur kraft som regulator för bytesrelationerna, så kommer den dock under denna utvecklingsfas att förbli i kraft som regulator för förhållandena mellan de olika produktionsgrenarna, som regulator för fördelningen av arbetet mellan produktionsgrenarna.

Det är fullständigt oriktigt. Värdet är liksom värdelagen en historisk kategori, förbunden med varuproduktionens existens. I och med att varuproduktionen försvinner, försvinner också värdet med sina former samt värdelagen.

Under det kommunistiska samhällets andra fas kommer det kvantum arbete, som kräves för produkternas framställning, att mätas inte på en omväg, inte medelst värdet och dess former, som fallet är under varuproduktionen, utan direkt och omedelbart — i det kvantum tid, det antal timmar, som åtgår för produkternas framställning. Vad arbetets fördelning beträffar, så kommer arbetets fördelning mellan produktionsgrenarna att regleras inte av värdelagen, som vid denna tid kommer att ha trätt ur kraft, utan av samhällets växande behov av produkter. Det kommer att bli ett samhälle där produktionen regleras av samhällets behov, och beräkningen av samhällets behov kommer att få en första rangens betydelse för planeringsorganen.

Fullständigt oriktigt är också påståendet att värdelagen under vårt nuvarande ekonomiska system, under det kommunistiska samhällets första utvecklingsfas, skulle reglera ”proportionerna” för arbetets fördelning mellan de olika produktionsgrenarna.

Om detta vore riktigt, så är det obegripligt varför man inte hos oss med alla medel utvecklar den lätta industrin, såsom varande den mest räntabla, och inte ger den prioritet framför den tunga industrin, som ofta är mindre räntabel och ibland t. o. m. fullständigt oräntabel?

Om detta vore riktigt, så är det obegripligt, varför man inte hos oss stänger en rad än så länge oräntabla företag i den tunga industrin, där arbetarnas arbete inte ger ”tillbörlig effekt”, och inte öppnar nya företag i den utan tvivel räntabla lätta industrin, där arbetarnas arbete kunde ge ”större effekt”?

Om detta vore riktigt, så är det obegripligt, varför arbetarna hos oss inte överföres från de föga räntabla men för folkhushållningen mycket nödvändiga företagen till de mer räntabla företagen — i enlighet med värdelagen, som ju påstås reglera ”proportionerna” för arbetets fördelning mellan produktionsgrenarna?

Det är uppenbart, att om vi skulle följa i dessa kamraters fotspår, så måste vi ge avkall på primat åt produktionen av produktionsmedel till förmån för produktionen av konsumtionsmedel. Men vad betyder det att ge avkall på primat åt produktionen av produktionsmedel? Det betyder att omintetgöra möjligheten till oavbruten utveckling av vår folkhushållning, ty det är omöjligt att förverkliga en oavbruten utveckling av folkhushållningen utan att samtidigt ge primat åt produktionen av produktionsmedel.

Dessa kamrater glömmer att värdelagen kan vara produktionens regulator endast under kapitalismen, endast när produktionsmedlen är privat egendom, när det råder konkurrens,

anarki i produktionen och överproduktionskriser. De glömmer att värdelagens verkningsfär hos oss inskränkes genom att samhället äger produktionsmedlen, genom verkan av lagen om folkhushållningens planmässiga utveckling — inskränkes alltså även av våra års- och femårsplaner, som är en approximativ återspeglning av denna lags krav.

En del kamrater drar härav den slutsatsen att lagen om folkhushållningens planmässiga utveckling jämte folkhushållningens planering upphäver principen om produktionens räntabilitet. Det är fullständigt oriktigt. Saken förhåller sig precis tvärtom. Om man betraktar räntabiliteten inte ur enstaka företags eller produktionsgrenars synvinkel och inte med ett år som måttstock, utan ur hela folkhushållningens synvinkel och med låt oss säga 10-15 år som måttstock, vilket vore det enda riktiga sättet att behandla frågan, så kan den temporära och labila räntabiliteten hos enskilda företag eller produktionsgrenar inte alls uthärda någon jämförelse med den högsta form av stabil och ständig räntabilitet, som verkan av lagen om folkhushållningens planmässiga utveckling jämte folkhushållningens planering ger oss genom att befria oss från periodiska ekonomiska kriser, vilka ödelägger folkhushållningen och tillfogar samhället enorm materiell förlust, och genom att trygga oss en oavbruten och snabb utveckling av folkhushållningen.

Kort sagt: det kan inte råda tvivel om att värdelagen under våra nuvarande socialistiska produktionsbetingelser icke kan vara "regulator av proportionerna" vid arbetets fördelning mellan de olika produktionsgrenarna.

4. Frågan om upphävande av motsatsförhållandet mellan stad och land, mellan andligt och kroppsligt arbete samt frågan om avskaffande av skillnaderna dem emellan

Denna rubrik berör en rad av problem, som skiljer sig väsentligt från varandra; jag förenar dem emellertid i ett kapitel, inte för att blanda samman dem utan uteslutande för framställningens korthet.

Problemet om upphävande av motsatsförhållandet mellan stad och landsbygd, mellan industri och lantbruk, är ett bekant problem, som uppställdes för länge sedan av Marx och Engels. Den ekonomiska grundvalen för detta motsatsförhållande utgör stadens utsugning av landsbygden, böndernas expropriering och ruineringsen av landsbygdsbefolkningens majoritet genom hela förloppet av industrins, handelns och kreditsystemets utveckling under kapitalismen. Därför måste motsatsförhållandet mellan stad och landsbygd under kapitalismen betraktas som en intresseemotsättning. På denna grund har landsbygdens fientliga inställning till staden och överhuvud taget till "stadsborna" uppstått.

Det råder intet tvivel om att i och med kapitalismens och utsugningssystemets förintande, i och med det socialistiska systemets bevästande i vårt land också intresseemotsättningen mellan stad och landsbygd, mellan industri och lantbruk måste försvinna. Så blev det också. Den väldiga hjälp, som lämnades våra bönder av den socialistiska staden, av vår arbetarklass vid likvideringen av godsägarna och kulakerna, befäste grundvalen för arbetarklassens förbund med bönderna, och böndernas och deras kollektivbruks systematiska försörjning med förstklassiga traktorer och andra maskiner förvandlade arbetarklassens förbund med bönderna till vänskap mellan dem. Naturligtvis utgör arbetarna och kollektivbönderna ändå två klasser, som skiljer sig från varandra genom sitt läge. Men denna skillnad försvagar ingalunda deras vänskap. Tvärtom, deras intressen ligger på en gemensam linje, en linje som innebär det socialistiska systemets bevästande och kommunismens seger. Det är därför inte förvånande att icke ens ett spår återstår av landsbygdens forna misstro för att inte tala om hat mot staden.

Allt detta betyder att jordmånen för motsatsförhållandet mellan stad och landsbygd, mellan industri och lantbruk redan upphävts av vårt nuvarande socialistiska system.

Det betyder naturligtvis inte att upphävandet av motsatsförhållandet mellan stad och landsbygd måste leda till "storstädernas undergång" (se "Anti-Dühring" av Engels). Inte nog med att storstäderna inte kommer att gå under — det kommer dessutom att uppstå nya storstäder som centra för kulturens högsta utveckling, som centra inte blott för storindustrin utan också för bearbetning av lantbrukets produkter och för en mäktig utveckling av livsmedelsindustrins alla grenar. Denna omständighet kommer att underlätta landets kulturella uppblomstring och leda till utjämning av levnadsförhållandena i stad och på landsbygd.

Ett liknande läge har vi beträffande problemet om upphävande av motsatsförhållandet mellan andligt och kroppsligt arbete. Detta problem är också ett bekant problem, som uppställdes för länge sedan av Marx och Engels. Den ekonomiska grundvalen för motsatsförhållandet mellan andligt och kroppsligt arbete är att det andliga arbetets företrädare exploaterar kroppsarbetarna. Allbekant är den klyfta som under kapitalismen existerade mellan kroppsarbetarna på företagen och den ledande personalen. Det är bekant att på grundval av denna klyfta en fientlig inställning utvecklades hos arbetarna mot direktören, förmannen, ingenjören och andra representanter för den tekniska personalen, som arbetarna betraktade som sina fiender. Det är förståeligt att i och med kapitalismens och utsugningssystemets förintande även intressemotsättningen mellan kroppsligt och andligt arbete måste försvinna. Och den har faktiskt försvunnit under vårt nuvarande, socialistiska system. Nu är kroppsarbetarna och den ledande personalen icke fiender utan kamrater, vänner, medlemmar av det enhetliga produktionskollektivet, vilka är djupt intresserade av produktionens blomstring och förbättring. Av den tidigare fiendskapen mellan dem har inte ens ett spår blivit kvar.

En helt annan karaktär har problemet om försvinnandet av skillnaderna mellan staden (industrin) och landsbygden (lantbruket), mellan kroppsligt och andligt arbete. Detta problem uppställdes icke av marxismens klassiker. Det är ett nytt problem som uppställts av vårt socialistiska uppbygges praxis.

Är inte detta ett konstlat problem, har det någon praktisk eller teoretisk betydelse för oss? Nej, detta problem får inte betraktas som konstlat. Tvärtom, det är för oss ett i högsta grad allvarligt problem.

Tar man t. ex. skillnaden mellan lantbruket och industrin, så utmynnar den hos oss inte bara i att arbetsförhållandena i lantbruket skiljer sig från arbetsförhållandena i industrin, utan framför allt och huvudsakligen däri att i industrin är produktionsmedlen och produktionsresultatet allmän folkegendom, medan vi i jordbruket inte har allmän folkegendom utan gruppegendom, kollektivbruks-egendom. Det har redan sagts, att denna omständighet medför att varucirkulationen bibehålles, att först sedan denna skillnad mellan industrin och lantbruket försvunnit kan varuproduktionen försvinna, med alla härav följande konsekvenser. Följaktligen kan det inte förnekas att försvinnandet av denna väsentliga skillnad mellan lantbruket och industrin måste ha en första rangens betydelse för oss.

Detsamma bör sägas om problemet att avskaffa den väsentliga skillnaden mellan andligt och kroppsligt arbete. Detta problem har likaledes en första rangens betydelse för oss. Ända tills den socialistiska tävlan började utvecklas i massomfattning försiggick industrins utveckling hos oss med ack och stön, och många kamrater ställde rent av frågan om att bromsa tempot i industrins utveckling. Detta förklaras huvudsakligen med att arbetarnas kulturell-tekniska nivå var för låg och var långt under den tekniska personalens nivå. Förhållandet ändrades emellertid i grund sedan den socialistiska tävlan fått masskaraktär hos oss. Just därefter började industrin gå framåt i snabbare tempo. Varför antog den socialistiska tävlan masskaraktär? Därför att det bland arbetarna fanns hela grupper kamrater, som inte blott tillägnade sig tekniskt minimum utan gick vidare, nådde den

tekniska personalens nivå, började korrigera teknikerna och ingenjörerna, bryta de existerande normerna såsom föråldrade och införa nya, mera tidsenliga normer o. s. v. Vad skulle ske om inte bara enstaka grupper av arbetare utan majoriteten av arbetarna höjde sin kulturella och tekniska nivå till den ingenjör-tekniska personalens nivå? Vår industri skulle lyftas upp på en höjd som vore ouppnåelig för andra länders industri. Alltså kan det inte bestridas att avskaffandet av den väsentliga skillnaden mellan andligt och kroppsligt arbete medelst höjning av arbetarnas kulturella och tekniska nivå till den tekniska personalens nivå absolut måste ha en första rangens betydelse för oss.

En del kamrater påstår att med tiden inte blott den väsentliga skillnaden mellan industri och lantbruk, mellan kroppsligt och andligt arbete försvinner utan att rent av varje skillnad mellan dem kommer att försvinna. Det är inte riktigt. Avskaffandet av den väsentliga skillnaden mellan industri och lantbruk kan inte leda till att varje skillnad mellan dem avskaffas. Någon skillnad, om också ingen väsentlig, kommer ovillkorligen att finnas kvar till följd av de olika arbetsförhållandena i industrin och i lantbruket. Till och med i industrin är arbetsförhållandena inte överallt likartade, med hänsyn till dess olika grenar: gruvarbetarnas arbetsförhållanden exempelvis är olika arbetsförhållandena för arbetarna i en mekaniserad skofabrik, arbetsförhållandena för malmgruvornas arbetare är olika arbetsförhållandena för arbetarna i maskinbyggnadsindustrin. Om detta är riktigt, så måste desto mer en viss skillnad bli bestående mellan industrin och lantbruket.

Detsamma bör sägas om skillnaden mellan andligt och kroppsligt arbete. Den väsentliga skillnaden mellan dem, nämligen klyftan i fråga om den kulturella och tekniska nivån, kommer ovillkorligen att försvinna. Men någon skillnad, om också ingen väsentlig, kommer ändå att finnas kvar, redan därför att arbetsförhållandena för företagets ledande personal inte är desamma som arbetarnas arbetsförhållanden.

De kamrater, som påstår motsatsen, stöder sig antagligen på den bekanta formuleringen i några av mina anföranden, där det talas om avskaffande av skillnaden mellan industri och lantbruk, mellan andligt och kroppsligt arbete, utan att det förbehållet göres att frågan gäller avskaffande av den väsentliga skillnaden och inte av varje skillnad. Kamraterna har uppfattat min formulering just så och antagit att den innebär avskaffande av varje skillnad. Det betyder emellertid att formuleringen var inexakt, otillfredsställande. Den bör lämnas åt sidan och ersättas med en annan formulering, som talar om avskaffande av de väsentliga skillnaderna och om bibehållande av oväsentliga skillnader mellan industri och lantbruk, mellan andligt och kroppsligt arbete.

5. Frågan om den enhetliga världsmarknadens sönderfall och fördjupningen av krisen inom det kapitalistiska världssystemet

Som det viktigaste ekonomiska resultatet av det andra världskriget och dess ekonomiska följder måste man betrakta den enhetliga, allomfattande världsmarknadens sönderfall. Denna omständighet har varit bestämmande för att det kapitalistiska världssystemets allmänna kris ytterligare fördjupas.

Det andra världskriget framkallades självt av denna kris. Var och en av de båda kapitalistiska koalitioner, som slog klorna i varandra under kriget, räknade med att krossa motståndaren och nå världsherravälde. Däri sökte de en utväg ur krisen. Amerikas förenta stater räknade med att sätta sina farligaste konkurrenter, Tyskland och Japan, ur spel, roffa åt sig de utländska marknaderna och världens råvaruresurser och nå världsherravälde.

Kriget infriade emellertid inte dessa förhoppningar. Visserligen försattes Tyskland och Japan ur spel såsom konkurrenter till de tre viktigaste kapitalistiska länderna, USA, England och Frankrike. Men samtidigt föll Kina och i Europa de övriga folkdemokratiska länderna bort från det kapitalistiska systemet och bildade tillsammans med Sovjetunionen

ett enhetligt och mäktigt socialistiskt läger, som står gentemot kapitalismens läger. Det ekonomiska resultatet av de två motsatta lägrens existens blev att den enhetliga, allomfattande världsmarknaden sönderföll, till följd varav vi nu har två parallella världsmarknader, som också står mot varandra.

Det bör anmärkas att USA samt England och Frankrike, naturligtvis utan att vilja det, själva främjat den nya parallella världsmarknadens uppkomst och konsolidering. De har utsatt SSRU, Kina och de europeiska folkdemokratiska länderna, som inte anslutit sig till "marshallplanens" system, för ekonomisk blockad i förhoppning att därmed kunna kväva dem. I realiteten blev det dock ingen kvävning utan ett bevästande av den nya världsmarknaden.

Det viktigaste härvidlag är dock naturligtvis inte den ekonomiska blockaden utan att dessa länder under efterkrigsperioden slutit sig ekonomiskt samman och åstadkommit ekonomiskt samarbete och ömsesidigt bistånd. Erfarenheterna från detta samarbete visar, att intet kapitalistiskt land hade kunnat lämna de folkdemokratiska länderna så effektiv och tekniskt kvalificerad hjälp som Sovjetunionen lämnar dem. Saken är inte bara den att denna hjälp är ytterst billig och tekniskt förstklassig. Saken är framför allt den att till grund för detta samarbete ligger en uppriktig önskan att bistå varandra och uppnå allmänt ekonomiskt uppsving. Som resultat har vi ett högt utvecklingstempo för industrin i dessa länder. Man kan med visshet säga, att med ett sådant utvecklingstempo i industrin kommer det snart att leda till att dessa länder icke blott upphör att ha behov av varuinförsel från de kapitalistiska länderna utan tvärtom kommer att få behov av att utföra överskottsvarorna från sin produktion.

Därför följer emellertid att den sfär, där de kapitalistiska huvudländerna (USA, England, Frankrike) kan sätta in sina krafter för att utnyttja världsresurserna, icke kommer att vidgas, utan att krympa, att avsättningsbetingelserna för dessa länder på världsmarknaden kommer att försämrats och att underbelastningen av företagen i dessa länder kommer att öka. Däri består egentligen fördjupandet av det kapitalistiska världssystemets allmänna kris i samband med världsmarknadens sönderfall.

Det känner kapitalisterna själva, ty det skulle vara svårt att inte känna förlusten av sådana marknader som SSRU och Kina. De bemödar sig övervinna dessa svårigheter med "marshallplanen", kriget i Korea, rustningshetsen och industrins militarisering. Men det liknar mycket den drunknande, som griper efter ett halmstrå.

I samband med detta läge ställdes ekonomerna inför två frågor:

- a) Kan man påstå att Stalins kända tes om marknadernas relativa stabilitet under perioden av kapitalismens allmänna kris, en tes som uppställdes före det andra världskriget, alltjämt bevarar sin giltighet?
- b) Kan man påstå att Lenins våren 1916 uppställda bekanta tes, att oavsett kapitalismens förruttnelse "växer kapitalismen i stort sett ojämförligt snabbare än förut", alltjämt bevarar sin giltighet?

Jag tror att man inte kan påstå det. Till följd av de nya förhållanden som uppstått i samband med det andra världskriget måste man anse att dessa båda teser förlorat sin giltighet.

6. Frågan om oundvikligheten av krig mellan de kapitalistiska länderna

En del kamrater påstår att till följd av de nya internationella förhållanden som utvecklats efter det andra världskriget är krig mellan de kapitalistiska länderna inte längre oundvikliga. De anser att motsättningarna mellan socialismens läger och kapitalismens läger är starkare än motsättningarna mellan de kapitalistiska länderna, att Amerikas förenta stater tillräckligt underordnat de övriga kapitalistiska länderna under sig för att kunna hindra

dem att föra krig sinsemellan och försvaga varandra, att kapitalismens mest framsynta män lärt tillräckligt av erfarenheterna från de två världskrigen, som tillfogade hela den kapitalistiska världen svåra skador, så att de inte än en gång tillåter sig att dra kapitalistiska länder i krig mot varandra — att krig mellan de kapitalistiska länderna till följd av allt detta skulle ha upphört att vara oundvikliga.

Dessa kamrater tar fel. De ser de yttre företeelserna, som då och då dyker upp på ytan, men de ser inte de på djupet verksamma krafterna, som visserligen tills vidare verkar omärkligt men som dock kommer att bestämma händelsernas gång.

Ytligt sett tycks allt vara ”gott och väl”: Amerikas förenta stater har satt Västeuropa, Japan och andra kapitalistiska länder på undantagsstat; Tyskland (Västtyskland), England, Frankrike, Italien och Japan, som råkat i klorna på USA, efterkommer lydigt USA:s befallningar. Men det vore oriktigt att tro att detta ”goda tillstånd” kan bestå ”i all evighet”, att dessa länder kommer att finna sig i Amerikas förenta staters herravälde och ok i det oändliga, att de inte skulle försöka rycka sig loss ur den amerikanska träldomen och beträda vägen till självständig utveckling.

Låt oss framför allt ta England och Frankrike. Det råder intet tvivel om att dessa länder är imperialistiska. Det råder intet tvivel om att billiga råvaror och säkrade avsättningsmarknader har första rangens betydelse för dem. Kan man anta, att de i oändlighet skall finna sig i det nuvarande läget, då amerikanerna under täckmanteln av ”hjälp” i enlighet med ”marshallplanen” tränger in i Englands och Frankrikes näringsliv och söker göra det till ett bihang till Amerikas förenta staters näringsliv, när det amerikanska kapitalet roffar åt sig råvaror och avsättningsmarknader i de engelska och franska kolonierna och därmed förbereder en katastrof för de engelska och franska kapitalisternas höga profiler? Vore det inte riktigare att säga, att det kapitalistiska England och därefter även det kapitalistiska Frankrike slutligen måste bli tvungna att rycka sig loss ur USA:s omfamning och ta en konflikt med USA för att säkra sig en självständig ställning och naturligtvis höga profiler?

Låt oss gå över till de viktigaste besegrade länderna, till Tyskland (Västtyskland) och Japan. Dessa länder för nu en eländig tillvaro under den amerikanska imperialismens stövel. Deras industri och lantbruk, deras handel, deras utrikes- och inrikespolitik, hela deras livssätt är fjättrade av den amerikanska ockupations-”regimen”. Men dessa länder var dock ännu i går imperialistiska stormakter, som skakade grundvalarna för Englands, USA:s och Frankrikes herravälde i Europa och i Asien. Att tro att dessa länder inte skulle försöka komma på benen igen, bryta USA:s ”regim” och slå sig fram till självständig utveckling — det vore att tro på underverk.

Man säger att motsättningarna mellan kapitalismen och socialismen är starkare än motsättningarna mellan de kapitalistiska länderna. Teoretiskt är detta naturligtvis riktigt. Det är riktigt inte bara nu, i denna tid, det var riktigt också före det andra världskriget. Och det begrep de kapitalistiska ländernas ledare mer eller mindre. Och ändå började det andra världskriget inte med krig mot SSRU utan med krig mellan de kapitalistiska länderna. Varför? För det första därför att ett krig mot SSRU som socialismens land är farligare för kapitalismen än ett krig mellan de kapitalistiska länderna, ty medan ett krig mellan de kapitalistiska länderna endast reser frågan om vissa kapitalistiska länders dominans över andra kapitalistiska länder, så måste ett krig mot SSRU ovillkorligen resa frågan om själva kapitalismens existens. För det andra därför att kapitalisterna, ehuru de i ”propaganda”-syfte väsnas om Sovjetunionens aggressivitet, själva inte tror på dess aggressivitet, ty de räknar med Sovjetunionens fredliga politik och de vet att Sovjetunionen själv icke kommer att angripa de kapitalistiska länderna.

Efter det första världskriget trodde man också att Tyskland definitivt satts ur spel, liksom en del kamrater också nu tror att Japan och Tyskland definitivt satts ur spel. Även då

talade och väsnades man i pressen om att Amerikas förenta stater satt Europa på undantagsstat, att Tyskland inte kunde komma på benen mer, att från och med nu skulle det inte kunna bli krig mellan de kapitalistiska länderna. Men ändå reste sig Tyskland och kom ånyo på benen som stormakt knappt 15-20 år efter sitt nederlag, efter att ha ryckt sig loss ur trälldomen och beträtt vägen till självständig utveckling. Därvid är det karaktäristiskt att det just var England och Amerikas förenta stater, som hjälpte Tyskland att resa sig ekonomiskt och höja sin krigsekonomiska potential. När USA och England hjälpte Tyskland att resa sig i ekonomiskt avseende hade de naturligtvis för avsikt att vända det återhämtade Tyskland mot Sovjetunionen, att utnyttja det mot socialismens land. Men Tyskland riktade dock i första rummet sina krafter mot det engelsk-fransk-amerikanska blocket. Och när Hitlertyskland förklarade Sovjetunionen krig så icke blott underlät det engelsk-fransk-amerikanska blocket att ansluta sig till Hitlertyskland utan nödgades tvärtom ingå koalition med SSRU mot Hitlertyskland.

Följaktligen visade sig i praktiken de kapitalistiska ländernas kamp om marknaderna och önskan att kväva sina konkurrenter vara starkare än motsättningarna mellan kapitalismens läger och socialismens läger.

Frågan är, vilken garanti finns det för att Tyskland och Japan inte ånyo kommer på benen, att de inte kommer att försöka rycka sig loss från den amerikanska trälldomen och börja leva sitt självständiga liv? Jag tror att det inte finns några sådana garantier.

Men härav följer att oundvikligheten av krig mellan de kapitalistiska länderna fortfarande består.

Man säger att Lenins tes om att imperialismen oundvikligen föder krig bör betraktas som föråldrad, eftersom det numera vuxit fram mäktiga folkkrafter som uppträder till fredens försvar och mot ett nytt världskrig. Det är inte riktigt.

Den nuvarande fredsrörelsen har till mål att resa folkmassorna till kamp för att bevara freden, för att avvärja ett nytt världskrig. Följaktligen sätter den sig icke som mål att störta kapitalismen och upprätta socialismen — den begränsar sig till de demokratiska målen i kampen för fredens bevarande. I detta avseende skiljer sig den nuvarande rörelsen för att bevara freden från rörelsen under det första världskriget för det imperialistiska krigets förvandling till inbördeskrig, eftersom denna sistnämnda rörelse gick längre och fullföljde socialistiska mål.

Det är möjligt att fredskampen under vissa omständigheter här och där utvecklas till en kamp för socialism, men då kommer det inte längre att vara den nuvarande fredsrörelsen utan det blir en rörelse för att störta kapitalismen.

Det mest sannolika är att den nuvarande fredsrörelsen såsom en rörelse för fredens bevarande i händelse av framgång kommer att leda till att ett givet krig förhindras, att det för en tid uppskjutes, till att en given fred för en tid bevaras, till att en krigslysten regering avgår och ersättes med en annan regering som är beredd att för en tid bevara freden. Detta är naturligtvis bra. Till och med mycket bra. Men det är ändå inte tillräckligt för att avlägsna oundvikligheten av krig mellan de kapitalistiska länderna överhuvud taget. Det räcker inte, därför att imperialismen trots alla sådana framgångar för fredsrörelsen likväl existerar och består — följligen består också krigens oundviklighet.

För att avskaffa krigens oundviklighet måste man förinta imperialismen.

7. Frågan om den nutida kapitalismens och socialismens ekonomiska grundlagar

Som bekant har frågan om kapitalismens och socialismens ekonomiska grundlagar ställts flera gånger under diskussionen. I denna sak uttalades olika meningar, även de mest

fantastiska. Majoriteten av diskussionsdeltagarna har visserligen reagerat svagt på denna sak, och ingen lösning har utstakats i detta sammanhang. Emellertid har ingen deltagare i diskussionen bestritt att sådana lagar existerar.

Finns det en ekonomisk grundlag för kapitalismen? Ja, det finns en sådan. Vad är det för en lag, vilka är dess karaktärsdrag? Kapitalismens ekonomiska grundlag är en lag, som inte bestämmer en viss enstaka sida eller några vissa enstaka processer i den kapitalistiska produktionens utveckling utan alla huvudsidor och alla huvudprocesser i denna utveckling — den bestämmer följaktligen den kapitalistiska produktionens väsen, dess kärna.

Är måhända värdelagen kapitalismens ekonomiska grundlag? Nej. Värdelagen är framför allt varuproduktionens lag. Den existerade före kapitalismen och fortsätter liksom varuproduktionen att existera efter kapitalismens störtande, t. ex. i vårt land, om också med inskränkt verkningsfär. Naturligtvis spelar värdelagen, som har en bred verkningsfär under kapitalismens förhållanden, en stor roll för den kapitalistiska produktionens utveckling, men inte nog med att den icke bestämmer den kapitalistiska produktionens väsen och den kapitalistiska profitens grundvalar, den uppställer inte ens sådana problem. Därför kan den inte vara den nutida kapitalismens ekonomiska grundlag.

Av samma skäl kan lagen om konkurrensen och produktionens anarki eller lagen om kapitalismens olikmässiga utveckling i skilda länder icke vara kapitalismens ekonomiska grundlag.

Man säger att lagen om genomsnittspröfitkvoten är den nutida kapitalismens ekonomiska grundlag. Det är inte riktigt. Den nutida kapitalismen, monopolkapitalismen, kan inte nöja sig med genomsnittspröfit, som därtill på grund av kapitalets stigande organiska sammansättning har tendens att sjunka. Den nutida monopolkapitalismen kräver inte genomsnittspröfit utan maximalpröfit, som är nödvändig för att mer eller mindre regelbundet kunna förverkliga den utvidgade reproduktionen.

Närmast begreppet kapitalismens ekonomiska grundlag kommer lagen om mervärdet, lagen om den kapitalistiska profitens uppkomst och tillväxt. Den förutbestämmer faktiskt den kapitalistiska produktionens huvuddrag. Men mervärdelagen är en alltför allmän lag, den berör inte problemet om den högsta pröfitkvoten, vars säkerställande är villkoret för monopolkapitalismens utveckling. För att fylla denna lucka måste mervärdelagen konkretiseras och vidareutvecklas i anslutning till monopolkapitalismens förhållanden, varvid man måste ta hänsyn till att monopolkapitalismen inte kräver vilken pröfit som helst utan just maximalpröfit. Och detta är den nutida kapitalismens ekonomiska grundlag.

Huvuddragen och kraven i den nutida kapitalismens ekonomiska grundlag skulle kunna formuleras ungefär på följande sätt: Tryggande av kapitalistisk maximalpröfit medelst utsugning, ruiner och utarmning av befolkningsflertalet i respektive land, medelst förslavande och systematisk utplundring av folken i andra länder, särskilt i de efterblivna länderna, och slutligen medelst krig och folkhushållningens militarisering, vilka utnyttjas för att trygga högsta möjliga pröfit.

Man säger att genomsnittspröfiten ändå skulle kunna betraktas som fullständigt tillräcklig för den kapitalistiska utvecklingen under nuvarande förhållanden. Det är inte riktigt. Genomsnittspröfiten är den lägsta gränsen för räntabiliteten, under den gränsen blir den kapitalistiska produktionen omöjlig. Det vore emellertid löjligt att tro att den nutida monopolkapitalismens magnater, när de roffar åt sig kolonier, förslavar folk och anstiftar krig, skulle sträva efter att trygga sig endast genomsnittspröfit. Nej, inte genomsnittspröfiten och inte extrapröfiten, som i regel blott utgör en viss höjning utöver genomsnittspröfiten, utan just maximalpröfiten är monopolkapitalismens drivkraft. Just nödvändigheten att nå maximalpröfit driver monopolkapitalismen till så riskabla steg som försla-

vande och systematisk utplundring av kolonier och andra efterblivna länder, en rad oberoende länders förvandling till beroende länder och organisering av nya krig, som är den bästa ”business” för den nutida kapitalismens magnater för att utvinna maximalprofit, samt slutligen försök att erövra ekonomiskt världsherravälde.

Betydelsen av kapitalismens ekonomiska grundlag består bl. a. däri att den genom att bestämma alla de viktigaste företeelserna i fråga om det kapitalistiska produktionssättets utveckling, dess uppsvingperioder och kriser, dess segrar och nederlag, dess fördelar och nackdelar — hela dess motsägelsefulla utvecklingsprocess — också ger möjlighet att förstå och förklara dem.

Här ett av talrika ”förvånande” exempel.

Kända för alla är fakta ur kapitalismens historia och praxis som visar teknikens stormande utveckling under kapitalismen, när kapitalisterna uppträder som den progressiva teknikens banerförare, som revolutionärer i fråga om produktionsteknikens utveckling. Men även fakta av annat slag är kända, vilka visar uppbromsning i teknikens utveckling under kapitalismen, då kapitalisterna i fråga om den nya teknikens utveckling uppträder som reaktionärer och inte sällan övergår till manuellt arbete.

Hur skall denna skriande motsägelse förklaras? Den kan endast förklaras med den nutida kapitalismens ekonomiska grundlag, d. v. s. med nödvändigheten att erhålla maximalprofit. Kapitalismen verkar för ny teknik när sådan ställer högsta profit i utsikt. Kapitalismen är mot ny teknik och för övergång till manuellt arbete, när den nya tekniken inte längre ställer högsta profit i utsikt.

Så ligger det till med den nutida kapitalismens ekonomiska grundlag.

Existerar en ekonomisk grundlag för socialismen? Ja, den existerar. Vari består de väsentliga dragen och kraven hos denna lag? De väsentliga dragen och kraven hos socialismens ekonomiska grundlag skulle kunna formuleras på ungefär följande sätt: Tryggande av maximalt tillfredsställande av hela samhällets ständigt växande materiella och kulturella behov medelst oavbruten tillväxt och fullkomning av den socialistiska produktionen på basis av högsta teknik.

Sålunda: I stället för tryggande av maximalprofit — tryggande av maximalt tillfredsställande av samhällets materiella och kulturella behov; i stället för produktionens utveckling med avbrott från uppsving till kris och från kris till uppsving — oavbruten tillväxt av produktionen;

i stället för periodiska avbrott i teknikens utveckling, vilka beledsagas av förstöring av samhällets produktivkrafter — oavbruten fullkomning av produktionen på basis av högsta teknik.

Man säger att socialismens ekonomiska grundlag är lagen om folkhushållningens planmässiga, proportionella utveckling. Det är inte riktigt. Folkhushållningens planmässiga utveckling, följaktligen också folkhushållningens planering, som är en mer eller mindre riktig återspeglning av denna lag, kan i och för sig inte ge någonting, om man inte vet vilken uppgift folkhushållningens planmässiga utveckling skall tjäna, eller om denna uppgift icke är klar. Lagen om folkhushållningens planmässiga utveckling kan endast i det fall ge vederbörlig effekt, om det föreligger en uppgift, på vars förverkligande folkhushållningens planmässiga utveckling är inriktad. Denna uppgift kan lagen om folkhushållningens planmässiga utveckling inte uppställa av sig själv. Så mycket mindre kan folkhushållningens planering uppställa den. Denna uppgift innefattas i socialismens ekonomiska grundlag, i form av dess ovan klarlagda krav. Därför kan verkningarna av lagen om folkhushållningens planmässiga utveckling få fritt spelrum endast i fall de stöder

sig på socialismens ekonomiska grundlag.

Vad beträffar folkhushållningens planering, så kan den uppnå positiva resultat endast om två villkor beaktas: a) om den riktigt återspeglar kraven i lagen om folkhushållningens planmässiga utveckling, b) om den i allt rättar sig efter kraven i socialismens ekonomiska grundlag.

8. Andra frågor

1. Frågan om det icke-ekonomiska tvånget under feodalismen.

Naturligtvis spelade det icke-ekonomiska tvånget en roll vid befästheten av de feodala godsägarnas makt, men det var icke det som utgjorde feodalismens grundval, utan den feodala jordegendomen.

2. Frågan om kollektivbondehushållets personliga egendom.

Det skulle inte vara riktigt att i lärobokskastet säga: ”Varje bondehushåll i kollektivbruket har för personligt nyttjande en ko och småkreatur samt fjäderfä.” I verkligheten har bondehushållen i kollektivbruket som bekant korna och småkreaturen samt fjäderfäna o. s. v. inte för personligt nyttjande utan som personlig egendom. Uttrycket ”för personligt nyttjande” är tydligen hämtat från Mönsterstadgar för lantbruksartellen. Men i Mönsterstadgar för lantbruksartellen har gjorts ett fel. I SSRU:s författning, som utarbetades med större omsorg, står någonting annat, nämligen:

”Varje bondehushåll i kollektivbruket innehar... såsom personlig egendom ett tillskottsbruk på gården, samt boningshus, produktiv boskap, fjäderfä och smärre lantbruksinventarier.”

Det är naturligtvis riktigt.

Man borde dessutom säga något utförligare att varje kollektivbonde allt efter de lokala förhållandena har som personlig egendom från en till så och så många kor, så och så många får, getter, svin (även här från — upp till, allt efter lokala förhållanden) samt ett obegränsat antal fjäderfä (ankor, gäss, höns, kalkoner).

Dessa detaljer har stor betydelse för våra utländska kamrater, som vill ha exakt besked om vad som egentligen förblivit personlig egendom hos bondehushållen i kollektivbruket, sedan lantbruket kollektiviserats hos oss.

3. Frågan om storleken av böndernas arrendeavgifter till godsägarna samt storleken av utgifterna för köp av jord.

I lärobokskastet säges att genom jordens nationalisering ”befriades bönderna från att betala arrenden till godsägarna om ett belopp på ungefär 500 miljoner rubel årligen” (man bör säga ”i guld”). Denna siffra borde preciseras, eftersom den, synes det mig, inte tar hänsyn till arrendebetalingarna i hela Ryssland utan blott i de flesta guvernementen i Ryssland. Man måste därvid beakta att i en rad av Rysslands periferiområden betalades arrendet in natura, vilket författarna till lärobokskastet tydligen inte tagit hänsyn till. Vidare måste man beakta att bönderna inte bara befriades från arrendet utan också från de årliga utgifterna för köp av jord. Har man beaktat detta i lärobokskastet? Det synes mig att man inte beaktat det, men det borde man göra.

4. Frågan om monopolens sammanväxande med statsapparaten.

Uttrycket ”sammanväxande” passar inte. Detta uttryck betecknar på ett ytligt och beskrivande sätt närmandet mellan monopolen och staten men klarlägger inte den ekonomiska innebörden i detta närmande. Saken är den att under denna närmelseprocess inte bara ett sammanväxande sker, utan statsapparaten underordnas monopolen. Därför

borde man stryka ordet ”sammanväxande” och ersätta det med orden ”statsapparaten underordnas monopolen”.

5. Frågan om användningen av maskiner i SSRU.

I läroboksutkastet heter det: ”I SSRU användes maskiner vid alla tillfällen när de sparar arbete åt samhället.” Det är absolut inte vad som borde ha sagts. För det första sparar maskinerna i SSRU alltid arbete åt samhället, och därför känner vi inga fall, där de under SSRU:s förhållanden inte skulle spara arbete åt samhället. För det andra sparar maskinerna inte bara arbete, de underlättar samtidigt arbetarnas arbete, varför arbetarna under våra förhållanden, i motsats till kapitalismens förhållanden, mycket gärna använder maskiner i arbetsprocessen.

Därför borde man säga att maskiner ingenstades användes så gärna som i SSRU, därför att maskinerna sparar arbete åt samhället och underlättar arbetarnas arbete; och därför att det inte finns någon arbetslöshet i SSRU använder arbetarna mycket gärna maskiner i folkhushållningen.

6. Frågan om arbetarklassens materiella läge i de kapitalistiska länderna.

När man talar om arbetarklassens materiella läge menar man vanligen de i produktionen sysselsatta arbetarna och tar inte hänsyn till det materiella läget för den s. k. reservarmén av arbetslösa. Är en sådan inställning till frågan om arbetarklassens materiella läge riktig? Jag tror att den är oriktig. Om det existerar en reservarmé av arbetslösa, vars medlemmar ingenting har att leva av utom försäljning av sin arbetskraft, så kan de arbetslösa inte annat än utgöra en del av arbetarklassen, men om de hör till arbetarklassen så kan deras eländiga läge inte vara utan inflytande på det materiella läget för de i produktionen sysselsatta arbetarna. Därför anser jag att man vid karaktäriseringen av arbetarklassens materiella läge i de kapitalistiska länderna också borde ta hänsyn till läget för reservarmén av arbetslösa arbetare.

7. Frågan om nationalinkomsten.

Jag tror att man i läroboksutkastet obetingat bör ta in ett nytt kapitel om nationalinkomsten.

8. Frågan om ett särskilt kapitel i läroboken om Lenin och Stalin som skapare av socialismens politiska ekonomi.

Jag anser att kapitlet ”Den marxistiska läran om socialismen. V. I. Lenin och J. V. Stalin som skapare av socialismens politiska ekonomi” bör utgå ur läroboken. Det behövs alls inte i läroboken, eftersom det inte ger något nytt och endast färglöst upprepar det som sagts utförligare i lärobokens föregående kapitel.

Vad de övriga frågorna beträffar, så har jag inga anmärkningar till ”förslagen” av kamraterna Ostrovitianov, Leontiev, Sjepilov, Gatovskij och andra.

9. Den internationella betydelsen av en marxistisk lärobok i politisk ekonomi

Jag tror att kamraterna inte tar hänsyn till hela betydelsen av en marxistisk lärobok i politisk ekonomi. Läroboken är nödvändig inte endast för vår sovjetungdom. Den är särskilt nödvändig för kommunisterna i alla länder och för dem som sympatiserar med kommunisterna. Våra utländska kamrater vill veta, hur vi kämpat oss fria från det kapitalistiska tvånget, hur vi omgestaltat landets ekonomi i socialismens anda, hur vi ernått vänskap med bönderna, hur vi kunnat åstadkomma att vårt ännu för kort tid sedan fattiga och svaga land förvandlats till ett rikt, mäktigt land, vad kollektivbruket är för något, varför vi trots produktionsmedlens överföring i samhällets ägo inte avskaffar

varuproduktionen, pengarna, handeln o. s. v. De vill veta allt detta och mycket annat inte av ren nyfikenhet utan för att lära av oss och för att utnyttja våra erfarenheter för sitt land. Därför har utgivandet av en god marxistisk lärobok i politisk ekonomi inte blott inrikespolitisk utan också stor internationell betydelse.

Alltså behövs en lärobok som kunde tjäna som handbok för den revolutionära ungdomen inte bara i vårt land utan också i utlandet. Den får inte vara för omfångsrik, ty en alltför omfångsrik lärobok kan inte vara en handbok och blir svår att bemästra och tillägna sig. Men den måste innehålla allt det viktigaste, såväl beträffande ekonomin i vårt land som kapitalismens och kolonialsystemets ekonomi.

En del kamrater har under diskussionen föreslagit att i läroboken ta upp en hel rad nya kapitel: historikerna — om historien, politikerna — om politiken, filosoferna — om filosofin, ekonomerna — om ekonomin. Men det skulle medföra att läroboken skulle växa till jätteomfång. Det får naturligtvis inte tillåtas. Läroboken tillämpar den historiska metoden för att illustrera den politiska ekonomins problem, men det betyder inte att vi skall förvandla läroboken i politisk ekonomi till en de ekonomiska relationernas historia.

Vi behöver en lärobok på 500, högst 600 sidor, inte mer. Det blir en handbok i marxistisk politisk ekonomi — en vacker gåva till de unga kommunisterna i alla länder.

För övrigt borde en sådan lärobok, med tanke på den otillräckliga nivån i de flesta utländska kommunistiska partiers marxistiska utveckling, kunna vara till stor nytta även för de äldre kaderkommunisterna i dessa länder.

10. Vägar att förbättra utkastet till lärobok i politisk ekonomi

Några kamrater har alltför ivrigt ”rackat ner” på lärobokskastet under diskussionen, skällt ut dess författare för fel och förbiseenden och påstått att förslaget är misslyckat. Det är inte rättvist. Naturligtvis finns det misstag och förbiseenden i läroboken — det finns det nästan alltid i ett stort verk. Hur som helst med den saken — den överväldigande majoriteten av deltagarna i diskussionen har likväl erkänt att lärobokskastet kan tjänstgöra som grundval för den blivande läroboken och endast behöver några rättelser och kompletteringar. Man behöver faktiskt bara jämföra lärobokskastet med de läroböcker i politisk ekonomi som redan finns för att dra slutsatsen att lärobokskastet är ett helt huvud högre än de existerande läroböckerna. Det är en stor förtjänst hos lärobokskastets författare.

Jag tror att för att förbättra lärobokskastet borde en inte alltför talrik kommission tillsättas i vilken bör ingå inte blott lärobokens författare och inte blott anhängare av majoriteten bland diskussionsdeltagarna utan också motståndare till denna majoritet, häftiga kritiker av lärobokskastet.

Det vore också bra att ta med i kommissionen en erfaren statistiker för att kontrollera siffrorna och komplettera förslaget med nytt statistiskt material samt en erfaren jurist för att granska formuleringarnas exakthet.

Kommissionens medlemmar borde för en tid befrias från varje annat arbete och bli helt säkerställda i materiellt hänseende, så att de helt kunde ägna sig åt arbetet på läroboken.

Dessutom borde man tillsätta en redaktionskommission, låt oss säga på tre man, för att slutredigera läroboken. Detta behövs också för att uppnå enhetlighet i stilen, något som tyvärr saknas i lärobokskastet.

Fristen för att framlägga den färdiga läroboken inför CK — ett år.

J. Stalin

1 februari 1952.

Svar till kamrat Alexander Iljitj Notkin

Kamrat Notkin!

Jag har inte skyndat med svaret, då jag inte anser de frågor Ni ställt vara brådskande. Så mycket mer som det finns andra frågor, frågor av brådskande karaktär, vilka helt naturligt avleder uppmärksamheten från Ert brev.

Jag svarar punkt för punkt.

Till första punkten.

I ”Anmärkningarna” ingår den kända satsen, att samhället icke är maktlöst gentemot vetenskapens lagar, att människorna, sedan de lärt känna de ekonomiska lagarna, kan utnyttja dem i samhällets intresse. Ni påstår att denna sats inte kan utsträckas till andra samhällsformationer, att den kan gälla endast under socialismen och kommunismen, att den spontana karaktären hos de ekonomiska processerna exempelvis under kapitalismen inte ger samhället möjlighet att utnyttja de ekonomiska lagarna i samhällets intresse.

Det är oriktigt. Under den borgerliga revolutionens epok utnyttjade bourgeoisin exempelvis i Frankrike mot feodalismen den kända lagen om produktionsförhållandenas ovillkorliga överensstämmelse med produktivkrafternas karaktär, den omstörtade de feodala produktionsförhållandena, skapade nya, borgerliga produktionsförhållanden och bringade dessa produktionsförhållanden i överensstämmelse med karaktären hos de produktivkrafter, som växt upp i feodalsystemets sköte. Detta gjorde bourgeoisin inte på grund av att den besatt särskilda talanger, utan emedan den var vitalt intresserad härav. Feodaltherrarna gjorde motstånd mot detta, inte på grund av sin inskränkthet, utan emedan de var vitalt intresserade av att hindra förverkligandet av denna lag.

Detsamma bör sägas om den socialistiska revolutionen i vårt land. Arbetarklassen utnyttjade lagen om produktionsförhållandenas ovillkorliga överensstämmelse med produktivkrafternas karaktär, omstörtade de borgerliga produktionsförhållandena, skapade nya, socialistiska produktionsförhållanden och bringade dem i överensstämmelse med produktivkrafternas karaktär. Den förmådde göra detta, inte på grund av att den besatt särskilda talanger, utan emedan den var vitalt intresserad härav. Bourgeoisin, som redan hunnit förvandlas från den avancerade kraft, som den var vid den borgerliga revolutionens gryning, till en kontrarevolutionär kraft, motsatte sig på allt sätt att denna lag genomfördes — den gjorde motstånd, inte emedan den var oorganiserad och inte emedan de ekonomiska processernas spontana karaktär drev den till motstånd, utan huvudsakligen därför att den var vitalt intresserad av att denna lag inte genomfördes.

Följaktligen:

1. Utnyttjandet av de ekonomiska processerna, de ekonomiska lagarna i samhällets intresse äger i en eller annan grad rum inte endast under socialismen och kommunismen, utan också under andra formationer.
2. Utnyttjandet av de ekonomiska lagarna har i ett klassamhälle alltid och överallt en klassmässig bakgrund, varvid banerföraren för de ekonomiska lagarnas utnyttjande i samhällets intresse alltid och överallt är den avancerade klassen, medan de bortdöende klasserna gör motstånd mot detta.

Skillnaden härvid mellan å ena sidan proletariatet och å den andra övriga klasser, som någon gång under historiens lopp företagit omvälvningar i produktionsförhållandena, består i att proletariatets klassintressen sammansmälter med den övervägande samhällsmajoritetens intressen, ty proletariatets revolution innebär inte att en eller annan utsugningsform avskaffas utan att all utsugning avskaffas, medan de andra klassernas revolutio-

ner endast avskaffade en eller annan utsagningsform och stannade inom ramen för deras snäva klassbetonade intressen, som står i motsättning till samhällsmajoritetens intressen.

I ”Anmärkningarna” talas det om den klassmässiga bakgrunden vid utnyttjandet av de ekonomiska lagarna i samhällets intresse. Det heter där att ”till skillnad från naturvetenskapens lagar, där upptäckten och tillämpningen av en ny lag försiggår mer eller mindre friktionsfritt, stöter på det ekonomiska området upptäckten och tillämpningen av en ny lag, som inkräktar på bortdöende samhällskrafters intressen, på starkaste motstånd från dessa krafter.” Detta har Ni emellertid inte beaktat.

Till andra punkten.

Ni påstår att produktionsförhållandena kan bringas i full överensstämmelse med produktivkrafternas karaktär endast under socialismen och kommunismen, men att under andra formationer endast en ofullständig överensstämmelse kan uppnås.

Det är inte riktigt. Under epoken efter den borgerliga revolutionen, då bourgeoisin krossat de feodala produktionsförhållandena och upprättat borgerliga produktionsförhållanden, förekom det utan tvivel perioder, då de borgerliga produktionsförhållandena fullständigt motsvarade produktivkrafternas karaktär. I motsatt fall skulle kapitalismen inte ha kunnat utvecklas så snabbt som den utvecklades efter den borgerliga revolutionen.

Vidare, man får inte uppfatta orden ”full överensstämmelse” i absolut mening. De får inte uppfattas så, att det under socialismen alls inte skulle förekomma att produktionsförhållandena sacker efter produktivkrafternas tillväxt. Produktivkrafterna är produktionens mest rörliga och revolutionära krafter. De går obestridligt före produktionsförhållandena även under socialismen. Produktionsförhållandena omvandlas först efter någon tid i anpassning till produktivkrafternas karaktär.

Hur skall man i så fall förstå orden ”full överensstämmelse”? De bör förstås så, att det under socialismen vanligen inte kommer till konflikt mellan produktionsförhållandena och produktivkrafterna, att samhället har möjlighet att i rätt tid bringa de efterblivna produktionsförhållandena i överensstämmelse med produktivkrafternas karaktär. Det socialistiska samhället har möjlighet att göra detta, emedan inga bortdöende klasser som kan organisera motstånd ingår i det. Naturligtvis kommer det även under socialismen att finnas efterblivna och tröga krafter, som inte förstår att produktionsförhållandena nödvändigtvis måste ändras, men dem blir det naturligtvis lätt att övervinna utan att låta det komma till konflikt.

Till tredje punkten.

Det framgår av Ert resonemang, att Ni betraktar de produktionsmedel och framför allt de produktionsredskap, som framställes av våra nationaliserade företag, som vara.

Kan man i vårt socialistiska system betrakta produktionsmedlen som vara? Absolut inte, enligt min mening. En vara är ett produktionsalster som säljes till första bästa kund, varvid varuägaren vid varans försäljning förlorar äganderätten till den, medan köparen blir varans ägare och kan återförsälja eller belåna den eller låta den ruttna. Passar denna definition in på produktionsmedlen? Det är klart att den inte gör det. För det första ”säljes” produktionsmedlen inte till första bästa kund, de ”säljes” inte ens till kollektivbruken, staten endast fördelar dem bland sina företag. För det andra förlorar produktionsmedlens ägare, staten, i ingen mån äganderätten till produktionsmedlen då den överlämnar dem till ett eller annat företag, utan bevarar den tvärtom i full utsträckning. För det tredje blir direktörerna för de företag, som erhållit produktionsmedel från staten, på intet sätt ägare till dem, utan de godkännes tvärtom som sovjetstatens ombud för nyttjande av produktionsmedlen i enlighet med de av staten föreskrivna planerna.

Som vi ser kan produktionsmedlen under vårt system absolut inte hänföras till varornas kategori.

Varför talar man i så fall om produktionsmedlens värde, deras självkostnader, deras pris m. m.?

Av två orsaker.

För det första är det nödvändigt för kalkyleringen, för räkenskapsföringen, för att fastställa om företagen är räntabla eller oräntabla, för revision och kontroll över företagen. Men detta är endast den formella sidan av saken.

För det andra är det nödvändigt för att i utrikeshandelns intresse genomföra försäljningen av produktionsmedel till andra stater. Här, på utrikeshandelns område, men endast på detta område är våra produktionsmedel verkligen varor, som verkligen säljes (utan citations-tecken).

Det framgår således, att de produktionsmedel som framställes av våra företag, på utrikeshandelsomsättningens område bevarar egenskapen av varor i egentlig såväl som i formell mening, medan produktionsmedlen på den ekonomiska inrikesomsättningens område förlorar egenskapen av varor, upphör att vara varor, försvinner ur värdelagens verkningssfär och endast bevarar den yttre formen av varor (kalkylering o. d.).

Hur skall denna säregenhet förklaras?

Saken är den att den ekonomiska utvecklingen under våra socialistiska förhållanden inte försiggår i form av omvälvningar utan i form av successiva förändringar, då det gamla inte helt enkelt definitivt avskaffas utan anpassar sin natur till det nya och endast bibehåller sin form, och då det nya inte helt enkelt förintar det gamla utan tränger in i det gamla, ändrar dess natur och dess funktioner, varvid det inte slår sönder dess form utan utnyttjar den för det nys utveckling. Så förhåller det sig inte endast med varorna utan även med pengarna i vår ekonomiska omsättning, och likaså med bankerna som, i det de förlorar sina gamla funktioner och erhåller nya, bevarar den gamla formen som utnyttjas av det socialistiska systemet.

Om man betraktar saken från en formell synpunkt, utifrån de processer som försiggår på företeelsernas yta, kan man komma till den oriktiga slutsatsen, att kapitalismens kategorier skulle förbli i kraft i vårt näringsliv. Men om man tillämpar den marxistiska analysen, som strikt skiljer mellan den ekonomiska processens innehåll och dess form, mellan de på djupet verksamma utvecklingsprocesserna och de ytliga företeelserna — då kan man komma till den enda riktiga slutsatsen, att det som hos oss återstår av kapitalismens gamla kategorier huvudsakligen är formen, det yttre utseendet, medan de till sitt väsen undergått en genomgripande förändring i anpassning till den socialistiska folkhushållningens utvecklingskrav.

Till fjärde punkten.

Ni påstår att värdelagen utövar en reglerande inverkan på priserna på de ”produktionsmedel”, som framställes i lantbruket och avlämnas till staten till bestämda anskaffningspriser. Härvid menar Ni sådana ”produktionsmedel” som råvaror, exempelvis bomull. Ni kunde tillägga även lin, ull och övriga råvaror från lantbruket.

Det bör främst noteras, att lantbruket i detta fall inte framställer ”produktionsmedel”, utan ett av produktionsmedlen, nämligen råvaror. Man får inte leka med ordet ”produktionsmedel”. När marxister talar om produktion av produktionsmedel, har de främst i sikte produktionen av produktionsredskap — det som Marx kallar ”de mekaniska arbetsmedlen, vilka man tillsammans kan kalla produktionens skelett och muskelsystem” som utgör ”karaktersdragen för en bestämd samhällelig produktionsepok”. Att sätta likhetstecken mellan

en del av produktionsmedlen (råvarorna) och produktionsmedlen, produktionsredskapen inräknade — betyder att förgå sig mot marxismen, ty marxismen utgår ifrån att produktionsredskapen spelar den avgörande rollen gentemot alla andra produktionsmedel. Alla vet, att råvarorna i och för sig inte kan framställa produktionsredskap, även om vissa slags råvaror är nödvändiga som material för produktion av produktionsredskap, medan ingen råvara kan framställas utan produktionsredskap.

Vidare. Är värdelagens inverkan på priset på de råvaror, som framställs i lantbruket, en *reglerande* inverkan, såsom Ni, kamrat Notkin, påstår? Den skulle vara reglerande, om priserna på lantbruksråvarorna hade "fritt" spel hos oss, om lagen om konkurrens och produktionens anarki verkade hos oss, om vi inte hade planhushållning, om inte produktionen av råvaror reglerades genom en plan. Men eftersom alla dessa "om" saknas i vårt folkhushållningssystem, så kan värdelagens inverkan på lantbruksråvarornas pris absolut inte vara reglerande. För det första är priserna på lantbruksråvaror hos oss fasta, fixerade genom en plan och inte "fria". För det andra bestäms omfattningen av produktionen av lantbruksråvaror inte spontant och inte av några tillfälliga element, utan av en plan. För det tredje är de produktionsredskap, som behövs för produktion av lantbruksråvaror, inte koncentrerade i händerna på enskilda personer eller grupper, utan i statens händer. Vad återstår då av värdelagens reglerande roll? Det visar sig att värdelagen själv regleras av ovan nämnda fakta, som är kännetecknande för den socialistiska produktionen.

Det kan således inte förnekas, att värdelagen påverkar prisbildningen på lantbruksråvaror, att den utgör en av faktorerna härvid. Men ännu mindre kan det förnekas, att denna påverkan inte är och inte kan vara reglerande.

Till femte punkten.

På tal om den socialistiska folkhushållningens räntabilitet bestred jag i mina "Anmärkningar" vissa kamraters påstående, att eftersom vår planstyrda folkhushållning inte ger större företräde åt räntabla företag och tillåter att det vid sidan av dessa företag även finns sådana som icke är räntabla, så skulle den därmed slå ihjäl själva räntabilitetsprincipen i hushållningen. I "Anmärkningarna" heter det att räntabiliteten ur enskilda företags och produktionsgrenars synvinkel inte alls kan uthärda någon jämförelse med den högsta form av räntabilitet, som den socialistiska produktionen skänker oss genom att skydda oss mot överproduktionskriser och trygga oss en oavbruten produktionsökning.

Det skulle dock vara oriktigt att härav dra den slutsatsen, att enskilda företags och produktionsgrenars räntabilitet inte har något särskilt värde och att man inte behöver ägna den stor uppmärksamhet. Det är naturligtvis fel. De enskilda företagens och produktionsgrenarnas räntabilitet har en mycket stor betydelse för vår produktions utveckling. Den måste tas med i beräkningen såväl vid planeringen av uppbygget som vid planeringen av produktionen. Det är vår ekonomiska verksamhets abc under nuvarande utvecklingsskede.

Till sjätte punkten.

Det är oklart, hur man bör förstå Era ord beträffande kapitalismen: "starkt deformerad utvidgad produktion". Det bör sägas, att dylika produktioner, och till på köpet utvidgade, överhuvud' taget inte existerar.

Det är uppenbart, att den kapitalistiska utvecklingen kommer att bibehålla sin cykliska karaktär — produktionens ökning och minskning — även sedan världsmarknaden sönderfallit och den sfär, där de kapitalistiska huvudländerna (USA, England, Frankrike) kan sätta in sina krafter för att utnyttja världsresurserna, börjat krympa. Men produktionsökningen i dessa länder kommer att försiggå på en hopträngd bas, ty

produktionsvolymen i dessa länder kommer att minska.

Till sjunde punkten.

Det kapitalistiska världssystemets allmänna kris började under det första världskrigets period, särskilt till följd av att Sovjetunionen föll bort från det kapitalistiska systemet. Det var den första etappen i den allmänna krisen. Under det andra världskrigets period utvecklade sig den allmänna krisens andra etapp, särskilt sedan de folkdemokratiska länderna i Europa och Asien fallit bort från det kapitalistiska systemet. Den första krisen under första världskrigets period och den andra krisen under andra världskrigets period bör betraktas inte som enskilda, från varandra lösryckta, självständiga kriser, utan som utvecklingsetapper i det kapitalistiska världssystemets allmänna kris.

Är världskapitalismens allmänna kris en enbart politisk eller en enbart ekonomisk kris? Varken det ena eller det andra. Den är en allmän, d. v. s. allsidig kris inom det kapitalistiska världssystemet, vilken omfattar både ekonomin och politiken. Härvid är det klart, att till grund för den ligger å ena sidan den alltmera fortskridande upplösningen inom kapitalismens ekonomiska världssystem och å andra sidan den växande ekonomiska makten hos de länder som fallit bort från kapitalismen — SSRU, Kina och andra folkdemokratiska länder.

J. Stalin

21 april 1952.

Om kamrat L. D. Jarosjenkos misstag

För en tid sedan erhöill medlemmarna i SUKP(b):s Centralkommittés Politiska byrå ett brev av kamrat Jarosjenko, daterat den 20 mars i år, vari han berör ett antal ekonomiska frågor, som dryftades under den bekanta novemberdiskussionen. I brevet klagar dess författare över att kamrat Jarosjenkos ”ståndpunkt inte funnit något gehör” i de huvudsakliga sammanfattande dokumenten rörande diskussionen och inte heller i kamrat Stalins ”Anmärkningar”. Skrivelsen innehåller dessutom ett förslag från kamrat Jarosjenko att ge honom tillstånd att under loppet av ett eller halvtannat år utarbeta ”Socialismens politiska ekonomi” och att för detta ändamål ge honom två medhjälpare.

Jag tror att man nog bör granska både kamrat Jarosjenkos klagomål och hans förslag och se vad de går ut på. Vi börjar med klagomålet.

Vari består alltså kamrat Jarosjenkos ”ståndpunkt”, som inte fann något gehör i de ovannämnda dokumenten.

I. Kamrat Jarosjenkos viktigaste misstag

Om man skall karaktärisera kamrat Jarosjenkos ståndpunkt med ett par ord, så bör det sägas att den är omarxistisk — således djupt felaktig.

Kamrat Jarosjenkos viktigaste misstag består i att han avviker från marxismen i frågan om produktivkrafternas och produktionsförhållandenas roll i samhällets utveckling, att han i högsta grad överdriver produktivkrafternas roll och likaså i högsta grad reducerar produktionsförhållandenas roll och slutar med att förklara, att produktionsförhållandena under socialismen utgör en del av produktivkrafterna.

Kamrat Jarosjenko går med på att tillmäta produktionsförhållandena en viss roll då det råder ”antagonistiska klassmotsättningar”, eftersom produktionsförhållandena i detta fall ”står i motsättning till produktivkrafternas utveckling”. Men denna roll inskränker han till en negativ roll, rollen av en faktor som hämmar produktivkrafternas utveckling och fjättrar deras utveckling. Några andra funktioner, några positiva funktioner ser kamrat Jarosjenko

inte hos produktionsförhållandena.

Vad beträffar det socialistiska systemet, där det inte längre finns ”antagonistiska klassmotsättningar” och där produktionsförhållandena ”inte längre står i motsättning till produktivkrafternas utveckling” — så anser kamrat Jarosjenko, att produktionsförhållandenas självständiga roll här fullständigt försvinner, att produktionsförhållandena upphör att vara en allvarlig utvecklingsfaktor och att de absorberas av produktivkrafterna som en del av det hela. Under socialismen, säger kamrat Jarosjenko, ”ingår människornas produktionsförhållanden i produktivkrafternas organisation som ett medel, en beståndsdel av denna organisation”. (Se kamrat Jarosjenkos brev till CK:s Politiska byrå.)

Vilken huvuduppgift skulle i så fall tillkomma Socialismens politiska ekonomi? Kamrat Jarosjenko svarar: ”Huvudproblemet för Socialismens politiska ekonomi består därför inte i att undersöka produktionsförhållandena mellan människorna i det socialistiska samhället, utan i att utarbeta och utveckla en vetenskaplig teori om produktivkrafternas organisation i den samhälleliga produktionen, en teori om planeringen av folkhushållningens utveckling.” (Se kamrat Jarosjenkos tal vid diskussionsplenium.)

Detta förklarar egentligen varför kamrat Jarosjenko inte intresserar sig för sådana ekonomiska frågor rörande det socialistiska systemet som förefintligheten av olika egendomsformer i vårt näringsliv, varucirkulationen, värdelagen m. fl., vilka han anser vara underordnade frågor som endast utlöser skolastiska tvister. Han säger rent ut, att i hans Socialismens politiska ekonomi ”tvisterna om den roll som tillkommer den ena eller andra kategorin av socialismens politiska ekonomi — värde, vara, pengar, kredit o. a. - vilka hos oss ofta antar en skolastisk karaktär — ersättes med sunda resonemang beträffande en rationell organisation av produktivkrafterna i den samhälleliga produktionen och en vetenskaplig motivering för denna organisation”. (Se kamrat Jarosjenkos tal i diskussionsplenums sektion.)

Således en politisk ekonomi utan ekonomiska problem.

Kamrat Jarosjenko tror att det räcker med att få till stånd en ”rationell organisation av produktivkrafterna” för att övergången från socialismen till kommunismen skulle försiggå utan särskilda svårigheter. Han anser detta vara fullt tillräckligt för övergången till kommunismen. Han förklarar rent ut att ”under socialismen utmynnar huvudkampen för det kommunistiska samhällets uppbyggande i en kamp för riktig organisation av produktivkrafterna och deras rationella utnyttjande i den samhälleliga produktionen” (se talet vid diskussionsplenium). Kamrat Jarosjenko förklarar högtidligt: ”Kommunismen är högsta vetenskapliga organisation av produktivkrafterna i den samhälleliga produktionen.”

Det visar sig således att det väsentliga i det kommunistiska systemet är uttömt i och med en ”rationell organisation av produktivkrafterna”.

Av allt detta drar kamrat Jarosjenko den slutsatsen, att det inte kan finnas en enhetlig Politisk ekonomi för alla samhällsformationer, att det måste finnas två slags politisk ekonomi: en för de försocialistiska samhällsformationerna, vars studieobjekt är människornas produktionsförhållanden, och en annan för det socialistiska systemet, vars studieobjekt skall vara inte produktionsförhållandena, d. v. s. de ekonomiska förhållandena utan frågorna angående den rationella organisationen av produktivkrafterna.

Detta är kamrat Jarosjenkos ståndpunkt.

Vad kan man säga om denna ståndpunkt?

För det första är det oriktigt, att produktionsförhållandenas roll i samhällets historia inskränkes till rollen av en hämsko, som fjättrar produktivkrafternas utveckling. När marxister talar om produktionsförhållandenas hämmande roll, menar de inte vilka

produktionsförhållanden som helst utan endast de gamla produktionsförhållandena, som inte längre motsvarar produktivkrafternas tillväxt och följaktligen hämmar deras utveckling. Men utöver de gamla produktionsförhållandena finns det som bekant nya produktionsförhållanden, som avlöser de gamla. Kan man säga, att de nya produktionsförhållandenas roll utmynnar i rollen att vara en hämsko på produktivkrafterna? Nej, det kan man inte. Tvärtom, de nya produktionsförhållandena är den huvudsakliga och avgörande kraft, som egentligen bestämmer den fortsatta och därtill mäktiga utvecklingen av produktivkrafterna, och utan dem är produktivkrafterna dömda att vegetera, som fallet för närvarande är i de kapitalistiska länderna.

Ingen kan bestrida den kolossala utvecklingen av produktivkrafterna i vår sovjetindustri under femårsplanerna. Men denna utveckling skulle inte ha ägt rum, därest vi inte i oktober 1917 hade ersatt de gamla, kapitalistiska produktionsförhållandena med nya, socialistiska produktionsförhållanden. Utan denna omvälvning i vårt lands produktionsförhållanden, dess ekonomiska förhållanden, skulle produktivkrafterna hos oss vegetera på samma sätt som de nu vegeterar i de kapitalistiska länderna.

Ingen kan bestrida den kolossala utvecklingen av produktivkrafterna i vårt lantbruk under de senaste 20-25 åren. Men denna utveckling skulle inte ha ägt rum, därest vi inte på 30-talet hade ersatt de gamla, kapitalistiska produktionsförhållandena på landsbygden med nya, kollektivistiska produktionsförhållanden. Utan denna produktionsomvälvning skulle produktivkrafterna i vårt lantbruk vegetera på samma sätt som de nu vegeterar i de kapitalistiska länderna.

De nya produktionsförhållandena kan naturligtvis inte förbli och förblir inte evigt nya, de börjar bli gamla och komma i motsättning till produktivkrafternas fortsatta utveckling, de börjar förlora rollen att vara produktivkrafternas huvuddrivkraft och förvandlas till en hämsko för dem. I stället för dessa produktionsförhållanden, som redan blivit föråldrade, träder då nya produktionsförhållanden, vilkas roll består i att vara huvuddrivkraft för produktivkrafternas fortsatta utveckling.

Denna säregenhet i produktionsförhållandenas utveckling — från att vara en hämsko på produktivkrafterna till att bli huvuddrivkraften för deras framåtskridande, och från att vara huvuddrivkraft till att bli en hämsko på produktivkrafterna — är ett av den marxistiska materialistiska dialektikens viktigaste element. Det vet nu t. o. m. alla nybörjare i marxismen. Det visar sig att kamrat Jarosjenko inte vet det.

För det andra är det oriktigt, att produktionsförhållandenas, d. v. s. de ekonomiska förhållandenas självständiga roll försvinner under socialismen, att produktionsförhållandena absorberas av produktivkrafterna, att den samhällliga produktionen under socialismen utmynnar i organisation av produktivkrafterna. Marxismen betraktar den samhällliga produktionen som en helhet, vilken har två oskiljaktiga sidor: samhällets produktivkrafter (samhällets förhållande till naturkrafterna, i kampen med vilka det utvinns de nödvändiga materiella nyttigheterna) och produktionsförhållandena (människornas förhållande till varandra i produktionsprocessen). Detta är två olika sidor av den samhällliga produktionen även om de är ouplösligt förbundna med varandra. Och just därför att de utgör olika sidor av den samhällliga produktionen kan de påverka varandra. Att påstå att den ena av dessa sidor kan absorberas av den andra och förvandlas till en beståndsdel av den — betyder att på det allvarligaste förgå sig mot marxismen.

Marx säger:

”I produktionen inverkar människorna inte endast på naturen, utan också på varandra. De producerar endast genom att de samverkar på ett bestämt sätt och ömsesidigt utbyter sin verksamhet. För att producera träder de i bestämda förbindelser och förhållanden till

varandra, och endast inom dessa samhälleliga förbindelser och förhållanden äger deras inverkan på naturen, äger produktionen rum.” (Se ”Karl Marx och Friedrich Engels”, b. 5, s. 429, ryska.)

Således består den samhälleliga produktionen av två sidor vilka, ehuru de är ouplösligt förbundna med varandra, likväl återspeglar två led av olika förhållanden: människornas förhållanden till naturen (produktivkrafterna) och människornas förhållanden till varandra i produktionsprocessen (produktionsförhållandena). Endast om båda sidorna av produktionen är förhanden har vi en samhällelig produktion, likgiltigt om frågan gäller det socialistiska systemet eller andra samhällsformationer,

Kamrat Jarosjenko är synbarligen inte fullt ense med Marx. Han anser att denna Marx' sats inte kan tillämpas på det socialistiska systemet. Just därför reducerar han problemet om Socialismens politiska ekonomi till uppgiften att rationellt organisera produktivkrafterna och avfärdar produktionsförhållandena, de ekonomiska förhållandena samt lösrycker produktivkrafterna från dem.

I stället för en marxistisk Politisk ekonomi blir resultatet följaktligen hos kamrat Jarosjenko någonting i stil med Bogdanovs ”Allmänna organisationsvetenskap”.

Således tar kamrat Jarosjenko fasta på den riktiga tanken, att produktivkrafterna är produktionens mest rörliga och revolutionära krafter, men han leder den vidare till det absurda, till förnekande av produktionsförhållandenas, de ekonomiska förhållandenas roll under socialismen, varvid resultatet hos honom i stället för en blodfull samhällelig produktion blir en ensidig och mager produktionsteknologi — någonting i stil med Bucharins ”samhälleliga organisationsteknik”.

Marx säger:

”I sitt livs samhälleliga produktion (d. v. s. i produktionen av de materiella nyttigheter, som är nödvändiga för människornas liv — J. St.) träder människorna i bestämda, nödvändiga, av deras vilja oberoende förhållanden, produktionsförhållanden, som motsvarar ett bestämt utvecklingsskede av deras materiella produktivkrafter. Summan av dessa produktionsförhållanden bildar samhällets ekonomiska struktur, den reella basis, på vilken en juridisk och politisk överbyggnad reser sig och som motsvaras av bestämda former av det samhälleliga medvetandet.” (Se förordet till ”Till kritiken av den politiska ekonomin”).

Det betyder att varje samhällsformation, det socialistiska samhället inräknat, har sin egen ekonomiska basis, bestående av summan av människornas produktionsförhållanden. Den frågan inställer sig — hur står det till med det socialistiska systemets ekonomiska basis hos kamrat Jarosjenko? Som bekant har kamrat Jarosjenko redan likviderat produktionsförhållandena under socialismen såsom ett mer eller mindre självständigt område och inlemmat det lilla som återstod av dem i organisationen av produktivkrafterna. Man frågar sig — har det socialistiska systemet en egen ekonomisk basis? Det är uppenbart att, eftersom produktionsförhållandena under socialismen försvunnit som en mer eller mindre självständig kraft, det socialistiska systemet blir utan egen ekonomisk basis.

Således ett socialistiskt system utan egen ekonomisk basis. Det blir en tämligen komisk historia ...

Kan det överhuvud taget finnas ett samhällsskick utan egen ekonomisk basis? Kamrat Jarosjenko anser tydligen att det är möjligt. Nåväl, men marxismen anser att dylika samhällsskick inte existerar.

Slutligen är det inte riktigt, att kommunismen är en rationell organisation av produktivkrafterna, att det väsentliga i det kommunistiska systemet är uttömt i och med en rationell organisation av produktivkrafterna, att man bara behöver organisera produktivkrafterna

rationellt för att utan särskilda svårigheter kunna övergå till kommunismen. I vår litteratur finns det en annan definition, en annan formel för kommunismen, nämligen den leninska formeln: ”Kommunismen är sovjetmakt plus hela landets elektrifiering.” Kamrat Jarosjenko tycker synbarligen inte om den leninska formeln, och han ersätter den med sin egen hemgjorda formel: ”Kommunismen är högsta vetenskapliga organisation av produktivkrafterna i den samhälleliga produktionen.”

För det första är det ingen som vet, vad denna av kamrat Jarosjenko uppreklamerade ”högsta vetenskapliga” eller ”rationella” organisation av produktivkrafterna innebär och vad dess konkreta innehåll är. Kamrat Jarosjenko har dussintals gånger upprepat denna uppdyktade formel i sina tal vid plenum, i diskussionssektionerna och i sitt brev till Politiska byråns medlemmar, men han har ingenstädes ens med ett ord försökt klargöra hur man egentligen bör förstå den ”rationella organisation” av produktivkrafterna, som påstås omfatta allt det väsentliga i det kommunistiska systemet.

För det andra, om man nu skall välja mellan de båda formlerna, så bör man inte förkasta den leninska formeln, som är den enda riktiga, utan kamrat Jarosjenkos s. k. formel, som är tydligt uppkonstruerad och omarxistisk och lånad från Bogdanovs arsenal — ”Allmän organisationsvetenskap”.

Kamrat Jarosjenko tror att man bara behöver uppnå rationell organisation av produktivkrafterna för att få överflöd av produkter och övergå till kommunismen, övergå från formeln ”åt envar efter hans prestation” till formeln ”åt envar efter hans behov”. Det är en stor villfarelse, som avslöjar fullständig oförståelse för socialismens ekonomiska utvecklingslagar. Kamrat Jarosjenko föreställer sig betingelserna för övergång från socialismen till kommunismen alltför enkelt, barnsligt enkelt. Kamrat Jarosjenko förstår inte, att man inte kan uppnå vare sig ett produktöverflöd som kan täcka samhällets alla behov eller övergång till formeln ”åt envar efter hans behov”, om man låter sådana ekonomiska fakta som kollektivbruks- och gruppegendom samt varucirkulation m. m. förbli i kraft. Kamrat Jarosjenko förstår inte, att innan man övergår till formeln ”åt envar efter hans behov”, måste man genomgå en rad etapper av ekonomisk och kulturell omskolning av samhället, under vilka arbetet från ett medel enbart för livsuppehälle i samhällets uppfattning kommer att förvandlas till det främsta livsbehovet, och den samhälleliga egendomen till den orubbliga och okränkbara grundvalen för samhällets existens.

För att förbereda en verklig och inte endast i ord deklarerad övergång till kommunismen måste man förverkliga åtminstone tre grundläggande preliminära villkor:

1. För det första måste man säkerställa — inte en uppdyktad ”rationell organisation” av produktivkrafterna, utan en oavbruten ökning av hela den samhälleliga produktionen, med en högre ökningsgrad för produktionen av produktionsmedel. Den högre ökningsgraden för produktionen av produktionsmedel är nödvändig inte endast därför att denna produktion skall försörja såväl sina egna företag som företagen inom alla övriga folkhushållningsgrenar med utrustning, utan också därför att utan den är det överhuvud taget omöjligt att genomföra en utvidgad reproduktion.

2. För det andra måste man genom successiva övergångar, genomförda så att de är förmånliga för kollektivbruken och följaktligen för hela samhället, höja kollektivbruksegendomen till den allmänna folkegendomens nivå samt — likaså medelst successiva övergångar — ersätta varucirkulationen med ett system av produktutbyte, så att den centrala myndigheten eller något annat samhällsekoniskt centrum kan disponera över hela den samhälleliga produktionen i samhällets intresse.

Kamrat Jarosjenko misstar sig, då han påstår att det under socialismen inte existerar någon

motsättning mellan produktionsförhållandena och produktivkrafterna i samhället. Naturligtvis befinner sig våra nuvarande produktionsförhållanden i en period då de, i full överensstämmelse med produktivkrafternas tillväxt, driver dessa framåt med sjumilasteg. Men det skulle vara oriktigt att slå sig till ro härmed och tro att det inte finns några motsättningar mellan våra produktivkrafter och produktionsförhållanden. Motsättningar finns det utan tvivel och kommer att finnas, försåvitt produktionsförhållandenas utveckling sackar efter och kommer att sacka efter produktivkrafternas utveckling. Om de ledande organen följer en riktig politik, kan dessa motsättningar inte slå över till antagonism och det kan inte komma till konflikt mellan produktionsförhållandena och produktivkrafterna i samhället. En annan sak är det, om vi kommer att bedriva en riktig politik, liknande den som kamrat Jarosjenko rekommenderar. i så fall blir en konflikt oundviklig, och våra produktionsförhållanden kan förvandlas till en högst allvarlig hämsko för produktivkrafternas fortsatta utveckling.

Därför består de ledande organens uppgift i att i tid observera framväxande motsättningar och i god tid vidta åtgärder för att övervinna dem genom att anpassa produktionsförhållandena efter produktivkrafternas tillväxt. Detta gäller främst sådana ekonomiska företeelser som gruppegendomen, d. v. s. kollektivbruksegendomen, samt varucirkulationen. För närvarande utnyttjar vi givetvis dessa företeelser med framgång för att främja den socialistiska hushållningens utveckling, och de är otvivelaktigt till gagn för vårt samhälle. Utan tvivel kommer de att vara till nytta även under den närmaste framtiden. Men det skulle vara en oförlåtlig blindhet att inte se, att dessa företeelser samtidigt redan nu börjar hämma våra produktivkrafternas mäktiga utveckling, då de lägger hinder i vägen för att med den statliga planeringen i full utsträckning omfatta hela folkhushållningen, särskilt lantbruket. Det kan inte råda något tvivel om att dessa företeelser med tiden i allt högre grad kommer att hämma den fortsatta tillväxten av vårt lands produktivkrafter. Uppgiften består således i att upphäva dessa motsättningar genom att successivt förvandla kollektivbruks-egendomen till allmän folkegendom och att — likaså successivt — införa produktutbyte i stället för varucirkulation.

3. För det tredje måste man uppnå en sådan höjning av samhällets kulturnivå, som skulle trygga alla samhällsmedlemmar en allsidig utveckling av deras fysiska och andliga förmåga, så att samhällsmedlemmarna kan erhålla en bildning, som är tillräcklig för att de skall bli aktiva deltagare i den samhälleliga utvecklingen och få möjlighet att fritt välja yrke och inte på grund av den existerande arbetsdelningen vara bundna vid ett bestämt yrke för hela livet.

Vad kräves för detta?

Det skulle vara oriktigt att tro, att man kan uppnå en så betydande höjning av samhällsmedlemmarnas kulturnivå utan allvarliga förändringar i de nuvarande arbetsförhållandena. För detta är det framför allt nödvändigt att förkorta arbetsdagen åtminstone till 6, och senare även till 5 timmar. Detta är nödvändigt för att samhällsmedlemmarna skall få tillräcklig fritid för att kunna erhålla en allsidig bildning. För detta kräves vidare införande av obligatorisk polyteknisk undervisning, vilken är nödvändig för att samhällsmedlemmarna skall få möjlighet att fritt välja yrke och inte vara bundna vid ett bestämt yrke för hela livet. För detta kräves vidare en genomgripande förbättring av bostadsförhållandena och höjning av arbetarnas och de anställdas reallön till minst det dubbla, om inte mera, både genom direkt höjning av penninglönen och i synnerhet genom fortgående systematisk prissänkning på masskonsumtionsvarorna.

Sådana är huvudvillkoren för förberedelsen för övergången till kommunismen.

Först sedan samtliga dessa preliminära villkor uppfyllts, kan man hoppas på att arbetet i samhällsmedlemmarnas ögon kommer att förvandlas från en börda till ”det främsta

livsbehovet” (Marx), att ”arbetet från en börda blir en glädjekälla” (Engels), att alla samhällsmedlemmar kommer att betrakta den samhälleliga egendomen som den orubbliga och okränkbara grundvalen för samhällets existens.

Först sedan samtliga dessa preliminära villkor uppfyllts, kan man övergå från den socialistiska formeln — ”av envar efter hans förmåga, åt envar efter hans prestation” till den kommunistiska formeln — ”av envar efter hans förmåga, åt envar efter hans behov”.

Det blir en radikal övergång från den ena hushållningsformen, socialismens hushållning, till den andra, den högsta hushållningen, kommunismens hushållning.

Som vi ser är övergången från socialismen till kommunismen inte en så enkel sak som kamrat Jarosjenko föreställer sig.

Att försöka reducera hela detta komplicerade och mångskiftande verk, som kräver mycket djupgående ekonomiska förändringar, till ”rationell organisation av produktivkrafterna”, såsom kamrat Jarosjenko gör — det är att utbyta marxismen mot bogdanovism.

II. Andra misstag av kamrat Jarosjenko

1. På grund av sin oriktiga ståndpunkt drar kamrat Jarosjenko felaktiga slutsatser beträffande den politiska ekonomins karaktär och dess tema.

Kamrat Jarosjenko bestrider nödvändigheten av en enhetlig politisk ekonomi för alla samhällsformationer, varvid han utgår ifrån att varje samhällsformation har sina specifika ekonomiska lagar. Men han har absolut orätt och är här av annan mening än sådana marxister som Engels och Lenin.

Engels säger att den politiska ekonomin är ”vetenskapen om de betingelser och former, under vilka de olika mänskliga samhällena producerat och utbytt och under vilka de i enlighet därmed under olika perioder fördelat produkterna” (”Anti-Dühring”). Således undersöker den politiska ekonomin inte endast en viss samhällsformations utan olika samhällsformationers ekonomiska utvecklingslagar.

Med detta är som bekant Lenin fullt ense. I sina kritiska anmärkningar till Bucharins bok ”Övergångsperiodens hushållning” sade han att Bucharin hade orätt, då han inskränkte den politiska ekonomins verkningsfär till varuproduktionen och främst den kapitalistiska produktionen, samt anmärkte härvid att Bucharin här tog ”ett steg bakåt jämfört med Engels”.

Härmed överensstämmer helt den definition av den politiska ekonomin, som ges i utkastet till lärobok i politisk ekonomi, där det heter att den politiska ekonomin är en vetenskap som undersöker ”lagarna för den samhälleliga produktionen och de materiella nyttigheternas fördelning under olika stadier av det mänskliga samhällets utveckling”.

Det är också förstaeligt. De olika samhällsformationerna är i sin ekonomiska utveckling underordnade inte endast sina specifika ekonomiska lagar, utan också de ekonomiska lagar som är gemensamma för alla formationer, exempelvis lagen om produktivkrafternas och produktionsförhållandenas enhet inom en enhetlig samhällelig produktion, lagen om förhållandena mellan produktivkrafterna och produktionsförhållandena i alla samhällsformationers utvecklingsprocess. Således är samhällsformationerna inte endast skilda från varandra genom sina specifika lagar, utan också förbundna med varandra genom de ekonomiska lagar som är gemensamma för alla formationer.

Engels hade fullständigt rätt när han sade:

”För en fullständig genomförd kritik av den borgerliga ekonomin var det emellertid inte nog med att känna den kapitalistiska formen för produktion, utbyte och fördelning. Även de former som föregått densamma och som i de mindre utvecklade länderna alltjämt

existerar vid sidan av den, måste — åtminstone i sina huvuddrag — undersökas och jämföras med den.” ("Anti-Dühring".)

Det är uppenbart att kamrat Jarosjenko här, i denna fråga, efterhärmar Bucharin.

Vidare. Kamrat Jarosjenko påstår att i hans "Socialismens politiska ekonomi" "den politiska ekonomins kategorier — värde, vara, pengar, kredit o. a. — ersättes med sunda resonemang beträffande en rationell organisation av produktivkrafterna i den samhälleliga produktionen", att temat för denna politiska ekonomi således inte är socialismens produktionsförhållanden utan "utarbetning och utveckling av en vetenskaplig teori om produktivkrafternas organisation, en teori om folkhushållningens planering m. m.", att produktionsförhållandena under socialismen förlorar sin självständiga betydelse och absorberas av produktivkrafterna som en beståndsdel av dem.

Det bör sägas att ingen vriden "marxist" hittills hos oss serverat en dylik orimlig rotväliska. Ty vad betyder socialismens politiska ekonomi utan ekonomiska problem, utan produktionsproblem? Kan det överhuvud taget finnas en sådan politisk ekonomi? Vad betyder det att i socialismens politiska ekonomi ersätta de ekonomiska problemen med problem beträffande organisation av produktivkrafterna? Det betyder att likvidera socialismens politiska ekonomi. Kamrat Jarosjenko gör just så — han likviderar socialismens politiska ekonomi. Här ställer han sig helt på Bucharins ståndpunkt. Bucharin sade att i och med kapitalismens förintande måste också den politiska ekonomin förintas. Kamrat Jarosjenko säger inte detta, men han gör det då han likviderar socialismens politiska ekonomi. Härvid gör han visserligen min av att inte 'helt vara av samma mening som Bucharin, men det är ett knep och därtill ett billigt knep. I själva verket gör 'han det 'som Bucharin förkunnade och som Lenin uppträdde emot. Kamrat Jarosjenko linkar efter i Bucharins fotspår.

Vidare. Kamrat Jarosjenko reducerar problemen i socialismens politiska ekonomi till problem beträffande en rationell organisation av produktivkrafterna, problem rörande folkhushållningens planering m. m. Men han misstar sig grundligt. Problemen rörande en rationell organisation av produktivkrafterna, folkhushållningens planering m. m. är inte den politiska ekonomins tema, utan ett tema för de ledande organens hushållningspolitik. Detta är två skilda områden, som man inte får förväxla. Kamrat Jarosjenko har blandat ihop dessa två olika ting och trampat i klaveret. Den politiska ekonomin undersöker lagarna för utvecklingen av människornas produktionsförhållanden. Hushållningspolitiken drar härav praktiska slutsatser, konkretiserar dem och bygger på detta sitt dagliga arbete. Att belasta den politiska ekonomin med frågor som tillhör hushållningspolitiken, betyder att ödelägga den som vetenskap.

Den politiska ekonomins tema är människornas produktionsförhållanden, ekonomiska förhållanden. Hit hör: a) formerna för ägandet av produktionsmedlen; b) de olika sociala gruppernas 'härav framgående ställning i produktionen och deras inbördes förhållande eller, som Marx säger, det sätt på vilket de "ömsesidigt utbyter sin verksamhet"; c) de av dem helt och hållet beroende formerna för produkternas fördelning. Allt detta tillsammans utgör den politiska ekonomins tema.

I denna definition saknas ordet "utbyte", som finnes i Engels' definition. Det saknas därför att "utbyte" av många vanligen uppfattas som utbyte av varor, vilket inte är kännetecknande för alla utan endast för vissa samhällsformationer, och det är ibland orsak till missförstånd, ehuru Engels med ordet "utbyte" inte åsyftade enbart varuutbyte. Det som Engels åsyftade med ordet "utbyte" har dock som vi ser fått plats i nämnda definition som en beståndsdel av den. Således sammanfaller denna definition av den politiska ekonomins tema vad innehållet beträffar fullkomligt med Engels' definition.

2. När man talar om den ena eller andra samhällsformationens ekonomiska grundlag, utgår man vanligen ifrån att en sådan formation inte kan ha flera ekonomiska grundlagar, att den kan ha endast en ekonomisk grundlag, just som grundlag. I motsatt fall skulle vi ha flera ekonomiska grundlagar för varje samhällsformation, vilket står i strid med själva begreppet grundlag. Kamrat Jarosjenko är emellertid av annan mening. Han anser att det kan finnas inte en utan flera ekonomiska grundlagar för socialismen. Det är otroligt, men sant. I sitt tal vid diskussionsplenium sade han:

”Kvantiteterna och proportionerna hos den samhälleliga produktionens och reproduktionens materiella fonder bestäms av tillgången på och utsikterna till ökning av den i den samhälleliga produktionen indragna arbetskraften. Detta är det socialistiska samhällets ekonomiska grundlag, som bestämmer strukturen hos den 'socialistiska samhälleliga produktionen och reproduktionen.’”

Det är socialismens första ekonomiska grundlag.

I samma tal förklarade kamrat Jarosjenko:

”Förhållandet mellan avdelning I och II bestäms i det socialistiska samhället av behovet att framställa produktionsmedel i den omfattning som erfordras, för att hela den arbetsföra befolkningen skall dras in i den samhälleliga produktionen. Detta är socialismens ekonomiska grundlag och samtidigt ett krav i vår Författning, vilket härleder sig från sovjetmänniskornas rätt till arbete.”

Det är så att säga socialismens andra ekonomiska grundlag.

Slutligen förklarar kamrat Jarosjenko i sitt brev till Politiska byråns medlemmar:

”Med utgångspunkt härifrån synes det mig att man kan formulera de väsentliga dragen och kraven i socialismens ekonomiska grundlag ungefär på följande sätt: oavbruten tillväxt och fullkomning av produktionen av samhällets materiella och kulturella livsvillkor.”

Det är redan socialismens tredje ekonomiska grundlag.

Om alla dessa lagar är socialismens ekonomiska grundlagar eller endast en av dem, och om det är endast en av dem, vilken då — på dessa frågor ger kamrat Jarosjenko intet svar i sitt senaste brev till Politiska by-

72 rans medlemmar. När han formulerade socialismens ekonomiska grundlag i brevet till Politiska byråns medlemmar, ”glömde” han antagligen att han för tre månader sedan i talet vid diskussionsplenium redan formulerat två andra ekonomiska grundlagar för socialismen. Han litade synbarligen på att man inte skulle fästa avseende vid denna mer än tvivelaktiga kombination. Men som man ser har hans beräkningar inte slagit in.

Låt oss anta att de två första av kamrat Jarosjenko formulerade ekonomiska grundlagarna för socialismen inte längre existerar, att kamrat Jarosjenko härefter anser den tredje, i brevet till Politiska byråns medlemmar framlagda formuleringen vara socialismens ekonomiska grundlag. Låt oss ta kamrat Jarosjenkos brev.

I brevet säger kamrat Jarosjenko, att han inte är ense med den definition av socialismens ekonomiska grundlag, som ges i kamrat Stalins ”Anmärkningar”. Han säger:

”Det viktigaste i denna definition är 'tryggande av maximalt tillfredsställelse av hela samhällets... behov'. Produktionen anges här som ett medel för att uppnå detta huvudmål — tillfredsställelsen av behoven. En sådan definition ger anledning att anta, att den socialismens ekonomiska grundlag som Ni formulerat inte utgår från produktionens primat, utan från konsumtionens primat.”

Det är tydligt att kamrat Jarosjenko absolut inte förstått det väsentliga i problemet och inte'

ser, att talet om konsumtionens eller produktionens primat inte har det ringaste med saken att göra. När man talar om den ena eller andra samhällseliga processens primat över andra processer, utgår man vanligen ifrån att dessa båda processer är mer eller mindre likartade. Man kan och bör tala om primat för produktionen av produktionsmedel över produktionen av konsumtionsmedel, emedan vi i både det förra och det senare fallet har att göra med produktionen, och de således är mer eller mindre likartade. Men man kan inte och det vore oriktigt att tala om konsumtionens primat över produktionen eller produktionens över konsumtion, ty produktion och konsumtion är två fullständigt olika, visserligen med varandra förbundna men i alla fall olika områden. Kamrat Jarosjenko tycks inte förstå, att det här inte är fråga om konsumtionens eller produktionens primat, utan att frågan gäller vilket mål samhället ställer för den samhällseliga produktionen, under vilken uppgift det underordnar den samhällseliga produktionen, låt oss säga, under socialismens skede. Därför är det också fullständigt sakfrämmande, när kamrat Jarosjenko talar om att ”produktionen är livsgrunden för det socialistiska samhället, liksom för varje annat samhälle”. Kamrat Jarosjenko glömmar, att människorna inte producerar för produktionens skull utan för att tillfredsställa sina behov. Han glömmar att produktionen förtvinar och dör om den lösryckes från tillfredsställandet av samhällets behov.

Kan man överhuvud taget tala om den kapitalistiska eller den socialistiska produktionens mål, om de uppgifter som den kapitalistiska eller den socialistiska produktionen är underordnad? Jag tror att man kan och bör tala om det.

Marx säger:

”Den kapitalistiska produktionens direkta mål är inte produktion av varor utan av mervärde, eller av profit i dess utvecklade form; inte av produkt utan av merprodukt. Från denna synpunkt sett är arbetet självt produktivt endast såvida det skapar profit eller merprodukt för kapitalet. Såvitt arbetaren inte skapar detta, är hans arbete oproduktivt. Mängden av det utförda produktiva arbetet har således intresse för kapitalet endast såvitt som genom den — eller i förhållande till den — massan av merarbete växer. Endast såtillvida är det, som vi kallade nödvändig arbetstid, nödvändigt. Såvida arbetet inte ger detta resultat, är det överflödigt och bör inställas.

Den kapitalistiska produktionens mål är ständigt att med minimum av förskotterat kapital frambringe ett maximum av mervärde eller merprodukt, och såvida detta resultat inte uppnås medelst överbelastning av arbetarna, uppstår en tendens hos kapitalet att med minsta möjliga utgift — inbesparing av arbetskraft och kostnader — söka frambringe en given produkt ...

Arbetarna själva framträder enligt denna uppfattning som det, vad de verkligen är i den kapitalistiska produktionen — enbart produktionsmedel; inte som självändamål eller som produktionens mål.” (Se ”Teorier om mervärdet”, b. II, 2:a delen.)

Dessa Marx' ord är anmärkningsvärda inte endast i det avseendet, att de kort och exakt definierar den kapitalistiska produktionens mål, utan också i det avseendet att de skisserar det huvudmål, den huvuduppgift som bör ställas för den socialistiska produktionen.

Den kapitalistiska produktionens mål är 'således att utvinna profit. Vad konsumtionen beträffar, så är den behövlig för kapitalismen endast i den mån den säkerställer uppgiften att utvinna profit. Utöver detta förlorar frågan om konsumtionen varje mening för kapitalismen. Människan och hennes behov försvinner ur synfältet.

Vad är då målet för den socialistiska produktionen, vad är den huvuduppgift, vars uppfyllande den samhällseliga produktionen under socialismen måste underordnas?

Den socialistiska produktionens mål är inte profit, utan människan och hennes behov, d. v.

s. tillfredsställandet av hennes materiella och kulturella behov. Den socialistiska produktionens mål är, som det heter i kamrat Stalins "Anmärkningar": "tryggande av maximalt tillfredsställande av hela samhällets ständigt växande materiella och kulturella behov".

Kamrat Jarosjenko tror att han här har att göra med konsumtionens "primat" över produktionen. Det är naturligtvis korttänkt. I själva verket har vi här inte att göra med konsumtionens primat, utan med den socialistiska produktionens underordnande under dess huvudmål att trygga maximalt tillfredsställande av hela samhällets ständigt växande materiella och kulturella behov.

Tryggande av maximalt tillfredsställande av hela samhällets ständigt växande materiella och kulturella behov är således målet för den socialistiska produktionen; oavbruten tillväxt och fullkomning av den socialistiska produktionen på basis av högsta teknik är medlet att uppnå detta mål.

Det är socialismens ekonomiska grundlag.

I sin önskan att bevara produktionens s. k. "primat" över konsumtionen påstår kamrat Jarosjenko, att "socialismens ekonomiska grundlag" består "i oavbruten tillväxt och fullkomning av produktionen av samhällets materiella och kulturella förhållanden". Det är alldeles oriktigt. Kamrat Jarosjenko förvränger och fördärvar på det grövsta den i kamrat Stalins "Anmärkningar" framförda formeln. Hos kamrat Jarosjenko förvandlas produktionen från medel till mål, och tryggheten av maximalt tillfredsställande av samhällets ständigt växande materiella och kulturella behov bortfaller. Resultatet blir en tillväxt av produktionen till förmån för produktionens tillväxt, en produktion som självändamål, medan människan och hennes behov försvinner ur kamrat Jarosjenkos synfält.

Därför är det inte förvånande, att i och med människans försvinnande som den socialistiska produktionens mål även de sista resterna av marxismen försvinner ur kamrat Jarosjenkos "konception".

Hos kamrat Jarosjenko resulterade det hela således inte i produktionens "primat" över konsumtionen, utan i ett slags "primat" för den borgerliga ideologin över den marxistiska ideologin.

3. Frågan om Marx' reproduktionsteori intar en särställning. Kamrat Jarosjenko påstår, att Marx' reproduktionsteori gäller endast för den kapitalistiska reproduktionen, att den inte innehåller någonting som kunde gälla för andra samhällsformationer, däribland den socialistiska samhällsformationen. Han säger:

"Överförandet av Marx' reproduktionsschema, som han utarbetade för den kapitalistiska hushållningen, till den socialistiska samhälleliga produktionen är en produkt av en dogmatisk uppfattning av Marx' lära och står i strid med denna läras väsen." (Se kamrat Jarosjenkos tal vid diskussionsplenium.)

Han påstår vidare att "Marx' reproduktionsschema inte motsvarar det socialistiska 'samhällets ekonomiska lagar och inte kan läggas till grund för studiet av den socialistiska reproduktionen". (Se samma tal.)

Beträffande Marx' teori om den enkla reproduktionen, i vilken ett bestämt förhållande fastställs mellan produktionen av produktionsmedel (avdelning I) och produktionen av konsumtionsmedel (avdelning II), säger kamrat Jarosjenko:

"Förhållandet mellan avdelning I och II bestäms i det socialistiska samhället inte av Marx' formel $v+m$ i avdelning I och c i avdelning II. Under socialismens förhållanden får nämnda samband i utvecklingen mellan avdelning I och avdelning II inte förekomma." (Se samma tal.)

Han påstår: ”Den av Marx utarbetade teorin om förhållandet mellan avdelning I och II kan inte tillämpas under våra socialistiska förhållanden, då den kapitalistiska hushållningen med dess lagar ligger till grund för Marx' teori.” (Se kamrat Jarosjenkos brev till Politiska byråns medlemmar.)

Så kullkastar kamrat Jarosjenko Marx' reproduktionsteori.

Marx' reproduktionsteori, som utarbetades på basis av undersökning av den kapitalistiska produktionens lagar, återspeglar givetvis den kapitalistiska produktionens egenheter, och den är naturligtvis iklädd de varu-kapitalistiska värdeförhållandenas form. Annorlunda kunde det inte heller vara. Men att i Marx' reproduktionsteori se endast denna form och inte lägga märke till dess grundval och inte observera dess huvudinnehåll, som gäller inte endast för den kapitalistiska samhällsformationen — det betyder att inte begripa någonting av denna teori. Om kamrat Jarosjenko förstått någonting av denna sak, skulle han också ha förstått den uppenbara sanningen, att Marx' reproduktionsschema alls inte inskränker sig till att åter• spegla den kapitalistiska produktionens egenheter, utan att de samtidigt innehåller en hel rad grundläggande satser rörande reproduktionen, vilka är gällande för alla samhällsformationer, däribland och särskilt även för den socialistiska samhällsformationen. Sådana grundläggande satser i Marx' reproduktionsteori som satsen om den samhälleliga produktionens uppdelning i produktion av produktionsmedel och produktion av konsumtionsmedel; satsen om en högre ökningsgrad för produktionen av produktionsmedel vid utvidgad reproduktion; satsen om förhållandet mellan avdelning I och II; satsen om merprodukten som den enda ackumulationskällan; satsen om de samhälleliga fondernas bildande och deras ändamål; satsen om ackumulationen som den enda källan till utvidgad reproduktion — alla dessa grundläggande satser i Marx' reproduktionsteori är just sådana satser som gäller inte endast för 'den kapitalistiska formationen, och utan att tillämpa dem kan intet enda socialistiskt samhälle komma tillrätta vid planeringen av folkhushållningen. Det är betecknande att kamrat Jarosjenko, som så överlägset rynkar på näsan åt Marx' ”reproduktionsschema”, själv ideligen är tvungen att ta sin tillflykt till dessa ”schema”, då han behandlar den socialistiska reproduktionens frågor.

Hur betraktade då Lenin och Marx denna fråga?

Alla känner till Lenins kritiska anmärkningar till Bucharins bok ”Övergångstidens hushållning”. I dessa anmärkningar fastställde Lenin som bekant, att Marx' formel beträffande förhållandet mellan avdelning I och II, mot vilken kamrat Jarosjenko drar i fält, förblir gällande såväl under 'socialismen som under den ”rena kommunismen”, d. v. s. under kommunismens andra fas.

Vad Marx beträffar, så tyckte han som bekant inte om att vända bort uppmärksamheten från undersökningen av den kapitalistiska produktionens lagar och sysslade i sitt ”Kapitalet” inte med frågan, huruvida hans reproduktionsschema var tillämpliga på socialismen. Men i 20:e kapitlet i andra bandet av ”Kapitalet” gör Marx under rubriken ”Det konstanta kapitalet i avdelning I”, där han behandlar utbytet av denna avdelnings produkter inom dess egna gränser, liksom i förbigående den anmärkningen, att utbytet av produkter inom denna avdelning under socialismen skulle vara lika beständigt som under den kapitalistiska produktionen. Marx säger:

”Vore produktionen samhällelig i stället för kapitalistisk, så är det klart, att dessa produkter i avdelning I icke mindre beständigt åter skulle fördelas som produktionsmedel mellan denna avdelnings produktionsgrenar i reproduktionssyfte, en del skulle stanna direkt inom den produktionsfär från vilken den framgätt som produkt, en annan del skulle däremot överföras till andra produktionsplatser, och sålunda skulle ett ständigt fram och tillbaka förekomma mellan de olika produktionsplatserna i denna avdelning.” (Se Marx' ”Kapitalet”, b. II, 8:e uppl., s. 307, ryska.)

Således ansåg Marx ingalunda, att hans reproduktionsteori gällde endast för den kapitalistiska produktionen, även om han sysselsatte sig med undersökning av den kapitalistiska produktionens lagar. Synbarligen utgick han tvärtom ifrån att hans reproduktionsteori kan gälla också för den socialistiska produktionen.

Det bör noteras, att Marx i "Kritik av Gothaprogrammet" vid analysen av hushållningen under socialismen och övergångsperioden till kommunismen utgår från de grundläggande satserna i sin reproduktionsteori, vilka han uppenbarligen ansåg vara obligatoriska för det kommunistiska systemet.

Det bör också noteras, att Engels i sin "Anti-Dühring" vid kritiken av Dührings "socialitära system" och i karaktäristiken av det socialistiska systemets hushållning likaledes utgår från de grundläggande satserna i Marx' reproduktionsteori och anser dem obligatoriska för det kommunistiska systemet.

Detta är fakta.

Således har kamrat Jarosjenko kört fast också här, i frågan om reproduktionen, trots sin impertinenta ton gentemot Marx' "schema".

4. Sitt brev till Politiska byråns medlemmar avslutar kamrat Jarosjenko med förslaget att man skall ge honom i uppdrag att utarbeta "Socialismens politiska ekonomi". Han skriver:

"Med utgångspunkt från den definition av temat för vetenskapen om socialismens politiska ekonomi, vilken jag framlagt vid plenarsammanträdet, i sektionen och i detta brev, kan jag med utnyttjande av den marxistiska dialektiska metoden och med hjälp av två personer inom ett eller högst halvtannat år utarbeta de teoretiska lösningarna av huvudfrågorna i socialismens politiska ekonomi, framlägga den Marxistiska, lenin-stalinska teorin om socialismens politiska ekonomi, den teori som kommer att göra denna vetenskap till ett verksamt vapen i folkets kamp för kommunismen."

Det måste medges, att kamrat Jarosjenko inte lider av anspråkslöshet. Än mer, i stil med vissa litteratörer skulle man kunna säga: "helt och hållet raka motsatsen". Det nämndes redan tidigare, att kamrat Jarosjenko förväxlar socialismens politiska ekonomi med de ledande organens hushållningspolitik. Det som han anser vara temat för socialismens politiska ekonomi — rationell organisation av produktivkrafterna, folkhushållningens planering, bildandet av samhälleliga fonder m. m. — är inte tema för socialismens politiska ekonomi, utan tema för de ledande organens hushållningspolitik.

Jag behöver inte nämna, att de allvarliga misstag som kamrat Jarosjenko gjort sig skyldig till samt hans omarxistiska "ståndpunkt" inte talar för att man skulle ge honom ett sådant uppdrag.

* * *

Slutsatser:

1. Kamrat Jarosjenkos klagomål mot diskussionens ledare är meningslös, då diskussionens ledare såsom varande marxister inte kunde låta kamrat Jarosjenkos omarxistiska "ståndpunkt" komma till uttryck i sina sammanfattande dokument;
2. kamrat Jarosjenkos anhållan att få i uppdrag att skriva Socialismens politiska ekonomi kan inte tas på allvar, redan därför att det luktar chlestavskryt om den.

J. Stalin

22 maj 1952.

Svar till kamraterna A. V. Sanina och V. G. Venzjer

Jag har fått era brev. Synbarligen studerar brevens författare grundligt och allvarligt vårt lands ekonomiska problem. I breven finns det inte så få riktiga formuleringar och intressanta synpunkter. Men samtidigt innehåller de även några allvarliga teoretiska misstag. I föreliggande svar vill jag dröja just vid dessa misstag.

1. Frågan om karaktären hos socialismens ekonomiska lagar

Kamraterna Sanina och Venzjer påstår, att "socialismens ekonomiska lagar uppstår endast tack vare de i den materiella produktionen sysselsatta sovjetmänniskornas medvetna handlande". Denna sats är fullständigt oriktig.

Existerar den ekonomiska utvecklingens lagbundenheter objektivt, utanför oss själva, oberoende av människors vilja och medvetande? Marxismen besvarar denna fråga jakande. Marxismen anser att lagarna för socialismens politiska ekonomi är en återspeglning i människornas hjärnor av objektiva lagbundenheter, som existerar utanför oss själva. Men kamraterna Saninas och Venzjers formel besvarar denna fråga nekande. Det betyder att dessa kamrater ställer sig på samma ståndpunkt som den oriktiga teori, vilken påstår att de ekonomiska utvecklingslagarna under socialismen "skapas", "omvandlas" av samhällets ledande organ. Med andra ord, de bryter mot marxismen och beträder den subjektiva idealismens väg.

Naturligtvis kan människorna upptäcka dessa objektiva lagbundenheter, lära känna dem och, stödda på dem, utnyttja dem i samhällets intresse. Men de kan varken "skapa" eller "omvandla" dem.

Låt oss anta, att vi för ett ögonblick ställde oss på samma ståndpunkt som den oriktiga teori, vilken bestrider existensen av objektiva lagbundenheter i det ekonomiska livet under socialismen och förkunnar att det är möjligt att "skapa" ekonomiska lagar, att "omvandla" de ekonomiska lagarna. Varthän skulle det leda? Det skulle leda till att vi hamnade i ett rike av kaos och tillfälligheter, att vi råkade i slaviskt beroende av dessa tillfälligheter, att vi berövade oss möjligheten att förstå dem, ja, ens att orientera oss i detta kaos av tillfälligheter.

Det skulle leda till att vi likviderade den politiska ekonomin som vetenskap, ty en vetenskap kan inte leva och utveckla sig utan att erkänna de objektiva lagbundenheterna och utan att undersöka dessa lagbundenheter. Men om vi likviderade vetenskapen, skulle vi beröva oss möjligheten att förutse händelsernas gång i landets ekonomiska liv, d. v. s. vi skulle beröva oss möjligheten att organisera ens den mest elementära ekonomiska ledning.

I sista hand skulle vi vara utlämnade åt "ekonomiska" äventyrarens godtycke, vilka är beredda att "upphäva" de ekonomiska utvecklingslagarna och "skapa" nya lagar utan att förstå och ta hänsyn till de objektiva lagbundenheterna.

Allmänt bekant är den klassiska formulering av den marxistiska inställningen i denna fråga, som Engels gett i sin "Anti-Dühring":

"Det är med de krafter som gör sig gällande i samhället precis som med naturkrafterna: de verkar blint, våldsamt, förstörande, så länge vi inte känner dem och inte räknar med dem. Men har vi en gång lärt känna dem och förstått deras verksamhet, inriktning och verkningar, så beror det bara på oss själva att mer och mer underkasta dem vår vilja och med deras hjälp uppnå våra syften. Alldeles särskilt gäller detta om våra dagars väldiga produktivkrafter. Så länge vi hårdnackat vägrar att förstå deras natur och deras karaktär — och det kapitalistiska produktionssättet och dess försvarare motsätter sig en sådan förståelse — så länge verkar dessa krafter trots oss och mot oss, så länge behärskar de oss på det sätt vi ovan utförligt skildrat. Men när vi väl en gång har vunnit klarhet över deras

natur kan de i de förenade producenternas händer förvandlas från demoniska härskare till villiga tjänare. Det är samma skillnad som mellan elektricitetens förstörande kraft i blixstens urladdning och den tämjda elektriciteten i telegrafan och bågglampan, samma skillnad som mellan eldsvådan och den i människans tjänst verkande elden. När man börjar behandla de nutida produktivkrafterna i enlighet med den slutligt vunna insikten om deras natur, träder i stället för den samhällliga produktionsanarkin samhällets planmässiga reglering av produktionen i enlighet med det helas liksom varje enskilds behov. Det kapitalistiska sättet för tillägnelse, i vilket produkten blir herre över producenten och sedan även över ägaren, ersättes med det sätt att tillägna sig produkten som grundar sig på de moderna produktionsmedlens egen natur: å ena sidan direkt samhällelig tillägnelse som medel att uppehålla och utvidga produktionen, å andra sidan direkt individuell tillägnelse av dem som livs- och njutningsmedel.”

2. Frågan om åtgärder för att höja kollektivbruksegendomen till den allmänna folkegendomens nivå

Vilka åtgärder är nödvändiga för att höja kollektiv-bruksegendomen, som naturligtvis inte är allmän folkegendom, till den allmänna folkegendomens (”nationalegendomens”) nivå?

Några kamrater menar, att man helt enkelt borde nationalisera kollektivbruksegendomen, förklara den för allmän folkegendom i likhet med vad som på sin tid gjordes med den kapitalistiska egendomen. Detta förslag är absolut oriktigt och utan tvivel oantagligt. Kollektivbruks-egendomen är socialistisk egendom, och vi kan ingalunda handskas med den som med kapitalistisk egendom. Av den omständigheten, att kollektivbruksegendomen inte är allmän folkegendom, följer ingalunda att kollektiv-bruksegendomen inte skulle vara socialistisk egendom.

Dessa kamrater anser, att överförandet av enskilda personers och grupperns egendom i statens ägo är den enda, eller i varje fall den bästa nationaliseringsformen. Det är inte riktigt. I själva verket är överförandet i statens ägo inte den enda och inte ens den bästa nationaliseringsformen, utan den ursprungliga nationaliseringsformen, såsom Engels alldeles riktigt säger i ”Anti-Dühring”. Det råder intet tvivel om att så länge staten existerar, är överförandet i statens ägo den mest förståeliga ursprungliga formen för nationalisering. Men staten kommer inte att existera i eviga tider. I och med att socialismens verkningssfär utvidgas i de flesta länder i världen, kommer staten att bortdö, och i samband härmed bortfaller naturligtvis frågan om överföring av enskilda personers och grupperns egendom i statens ägo. Staten dör bort, men samhället blir kvar. Den allmänna folkegendomen kommer således inte längre att övertagas av staten, som kommer att dö bort, utan av samhället självt, representerat av sitt ledande ekonomiska centralorgan.

Vad bör då i så fall göras för att höja kollektivbruks-egendomen till den allmänna folkegendomens nivå?

Som den huvudsakliga åtgärden för att uppnå en sådan höjning av kollektivbruks-egendomen föreslår kamraterna Sanina och Venzjer: att till kollektivbruken försälja de viktigaste produktionsredskap, som är koncentrerade i maskin- och traktorstationerna, och på så sätt befria staten från investeringar i lantbruket samt nå därhän, att kollektivbruken själva bär ansvaret för maskin- och traktorstationernas underhåll och utveckling. De säger:

”Det vore oriktigt att anta, att kollektivbrukens investeringar huvudsakligen borde användas för kollektiv-bruksbyns kulturella behov, medan staten fortfarande skulle stå för den övervägande mängden investeringar för lantbruksproduktionens behov. Vore det inte riktigare att befria staten från denna börda då ju kollektivbruken är fullt i stånd att själva helt och hållet överta denna börda. Staten får inte så få tillfällen att investera sina medel för att skapa överflöd av konsumtionsartiklar i landet.”

För att motivera detta förslag anför dess författare vissa argument.

För det första. Förslagets författare hänvisar till Stalins ord, att produktionsmedlen inte försäljes ens till kollektivbruken, och drar denna Stalins sats i tvivelsmål, i det de förklarar att staten likväl säljer produktionsmedel till kollektivbruken, sådana produktionsmedel som smärre redskap, exempelvis liar och skärar, småmotorer m. m. De anser att om staten säljer dessa produktionsmedel till kollektivbruken, kunde den också sälja alla övriga produktionsmedel, t. ex. maskin- och traktorstationernas maskiner, till dem.

Detta argument är ohållbart. Staten säljer naturligtvis småredskap till kollektivbruken, vilket står i överensstämmelse med Lantbruksartellernas stadgar och med Författningen. Men kan man sätta likhetstecken mellan småredskapen och sådana huvudsakliga produktionsmedel i lantbruket som maskin- och traktorstationernas maskiner eller, låt oss säga, jorden, som ju också är ett av de huvudsakliga produktionsmedlen i lantbruket. Det är klart att man inte kan göra det. Man kan inte göra det, eftersom småredskapen på intet sätt är utslagsgivande för kollektivbruksproduktionen, medan sådana produktionsmedel som maskin- och traktorstationernas maskiner och jorden under våra nuvarande förhållanden helt och hållet är avgörande för lantbrukets öde.

Det är inte svårt att förstå att när Stalin talade om att produktionsmedel icke säljes till kollektivbruken, så avsåg han inte småredskapen utan de huvudsakliga produktionsmedlen för lantbruket: maskin- och traktorstationernas maskiner och jorden. Författarna bollar med ordet ”produktionsmedel” och blandar ihop två olika ting, utan att märka att de därvid trampar i klaveret.

För det andra. Kamraterna Sanina och Venzjer åberopar sig vidare på att SUKP(b):s CK under begynnelseperioden av den massomfattande kollektivbruksrörelsen — i slutet av 1929 och början av 1930 — själv gick in för att överföra maskin- och traktorstationerna i kollektivbrukens ägo och krävde av dessa att de inom tre år skulle amortera maskin- och traktorstationernas värde. De anser att, ehuru detta på grund av kollektivbrukens ”fattigdom” icke kunde genomföras den gången, så skulle man nu, då kollektivbruken blivit rika, kunna återgå till denna politik — att försälja maskin- och traktorstationerna till kollektivbruken.

Även detta argument är ohållbart. SUKP(b):s CK fattade verkligen i början av 1930 ett beslut angående försäljning av maskin- och traktorstationerna till kollektivbruken. Beslutet fattades på förslag av en grupp stötbrigadörer från kollektivbruken som ett experiment, ett prov, med sikte på att man inom närmaste tid skulle återkomma till denna fråga och ånyo granska den. Emellertid visade redan den första prövningen, att detta beslut inte var ändamålsenligt, och efter några månader, närmare sagt i slutet av 1930, upphävdes beslutet.

Kollektivbruksrörelsens fortsatta tillväxt och kollektivbruksuppbyggets utveckling övertygade definitivt såväl kollektivbönderna som de ledande funktionärerna om att koncentrationen av lantbrukets viktigaste produktionsredskap i statens händer, i maskin- och traktorstationernas händer, är det enda medlet att säkra kollektivbruksproduktionen ett högt tillväxttempo.

Vi gläder oss alla över lantbruksproduktionens kolossala tillväxt i vårt land, över den ökade spannmålsproduktionen och den ökade produktionen av bomull, lin, sockerbetor m. m. Var ligger källan till denna tillväxt? Källan till denna tillväxt ligger i den moderna tekniken, i de talrika moderna maskinerna, som betjänar alla dessa produktionsgrenar. Här är det inte endast fråga om teknik överhuvud taget, utan om att tekniken inte kan förbli stående på ett ställe, den måste oavslåttligt fullkomnas, att den gamla tekniken måste utmönstras och ersättas med modern, och den moderna med ännu modernare teknik. Utan

detta är vårt socialistiska jordbruks framåtskridande otänkbart, är både höga skördar och överflöd på lantbruksprodukter otänkbara. Men vad betyder det att utmönstra hundratusentals hjultraktorer och ersätta dem med larvtraktorer, att utbyta tiotusentals föråldrade skördecombiner mot nya, att skapa nya maskiner, exempelvis för industriväxter? Det betyder miljardutgifter, som kan betala sig först efter 6-8 år. Kan våra kollektivbruk bära dessa utgifter, t. o. m. om de är miljonärer? Nej, det kan de inte, ty de är inte i stånd att påtaga sig miljardutgifter, som kan betala sig först om 6-8 år. Dessa utgifter kan endast staten påtaga sig, ty den och endast den är i stånd att bära de förluster, som åsamkas genom utmönstringen av gamla maskiner och deras ersättande med nya, ty den och endast den är i stånd att under 6-8 år uthärda dessa förluster för att efter denna tids utgång kunna täcka utgifterna.

Vad innebär efter allt detta kravet att genom försäljning överföra maskin- och traktorstationerna i kollektivbrukens ägo? Det innebär att åsamka kollektivbruken stora förluster och att ruinera dem, att undergräva lantbrukets mekanisering och att sänka tempot för kollektiv-bruksproduktionen.

Härav slutsatsen: med sitt förslag att genom försäljning överföra maskin- och traktorstationerna i kollektivbrukens ägo tar kamraterna Sanina och Venzjer ett steg tillbaka, hänemot efterblivenhet, och försöker att vrida historiens hjul tillbaka.

Låt oss för ett ögonblick anta, att vi godtog kamraterna Saninas och Venzjers förslag och började genom försäljning överföra de viktigaste produktionsredskapen, maskin- och traktorstationerna i kollektivbrukens ägo. Vad skulle det resultera i?

Det skulle för det första resultera i, att kollektivbruken blev ägare till de viktigaste produktionsredskapen, d. v. s. de skulle komma i en undantagsställning, som intet enda företag i vårt land befinner sig i, ty som bekant är inte ens de nationaliserade företagen hos oss ägare till produktionsredskapen. Varmed kan denna undantagsställning för kollektivbruken motiveras, med vilka skäl till förmån för framåtskridandet och frammarschen? Kan man säga att ett sådant läge skulle bidra till att höja kollektivbruksegendomen till den allmänna folkegendomens nivå, att det skulle påskynda vårt samhälles övergång från socialismen till kommunismen? Vore det inte riktigare att säga, att ett dylikt läge endast kunde avlägsna kollektivbruksegendomen från den allmänna folkegendomen och inte föra oss närmare kommunismen utan tvärtom avlägsna oss från den?

Det skulle för det andra resultera i en utvidgning av varucirkulationens verkningsssfär, ty en kolossal mängd av produktionsredskap för lantbruket skulle råka in i varucirkulationens verkningskrets. Vad menar kamraterna Sanina och Venzjer, kan en utvidgning av varucirkulationens verkningsssfär främja vår frammarsch till kommunismen? Vore det inte riktigare att säga, att den endast kan hämma vår frammarsch till kommunismen?

Kamraterna Saninas och Venzjers grundläggande misstag består i att de inte förstår varucirkulationens roll och betydelse under socialismen, att de inte förstår att varucirkulationen är oförenlig med perspektivet av övergång från socialismen till kommunismen. De tror synbarligen, att man även under varucirkulationen kan övergå från socialismen till kommunismen, att varucirkulationen inte kan verka störande härvid. Det är en djup villfarelse, som har sin rot i att de inte förstått marxismen.

I sin kritik av Dührings "hushållskommun", som fungerar under varucirkulationens förhållanden, påvisade Engels i sin "Anti-Dühring" på ett klarläggande sätt, att varucirkulationens förefintlighet ofrånkomligt måste föra Dührings så kallade "hushållskommuner" till ett återupplivande av kapitalismen. Kamraterna Sanina och Venzjer är tydligen av annan mening. Så mycket värre för dem. Nåväl, men vi marxister utgår från den kända marxistiska satsen, att övergången från socialismen till kommunismen och den kommu-

nistiska principen om produkternas fördelning efter behov utesluter varje varuutbyte, följaktligen även produkternas förvandling till vara och därmed även deras förvandling till värde.

Så förhåller det sig med kamraterna Saninas och Venzjers förslag och deras argument.

Vad måste då sist och slutligen göras för att höja kollektivbruksegendomen till den allmänna folkegendomens nivå?

Kollektivbruket är inget vanligt företag. Kollektivbruket arbetar på jord och brukar jord, som sedan länge inte är kollektivbruksegendom utan allmän folkegendom. Således är kollektivbruket inte ägare till den jord det brukar.

Vidare. Kollektivbruket arbetar med hjälp av huvudsakliga produktionsredskap, som inte är kollektivbruks-egendom utan allmän folkegendom. Således är kollektivbruket inte ägare till de huvudsakliga produktionsredskapen.

Vidare. Kollektivbruket är ett kooperativt företag, det betjänar sig av sina medlemmars arbete och fördelar inkomsterna bland dem enligt dagsverk, varvid kollektivbruket har sitt eget utsäde, som årligen förnyas och går till produktionen.

Frågan är: vad äger egentligen kollektivbruket, var finns den kollektivbruksegendom, som det fritt och efter eget gottfinnande kan förfoga över? En sådan egendom är kollektivbrukets produktion, resultaten av kollektiv-bruksproduktionen: spannmål, kött, smör, grönsaker, bomull, sockerbetor, lin m. m., kollektivböndernas byggnader och deras personliga hushåll på deras jordlotter icke inräknade. Saken är den, att en avsevärd del av denna produktion, överskotten från kollektivbruksproduktionen, går ut i marknaden och på så vis dras in i varucirkulationens system. Det är just denna omständighet, som för närvarande hindrar en höjning av kollektivbruksegendomen till den allmänna folkegendomens nivå. Därför måste man just från denna sida börja arbeta på att höja kollektivbruks-egendomen till den allmänna folkegendomens nivå.

För att höja kollektivbruksegendomen till den allmänna folkegendomens nivå måste man dra ut kollektivbruks-produktionens överskott från varucirkulationens system och inlemma dem i systemet för produktutbyte mellan den statliga industrin och kollektivbruken. Här ligger sakens kärna.

Vi har ännu inte ett utvecklat system för produktutbyte, men det finns en början till produktutbyte i form av "varuersättning" för lantbruksprodukterna. Som bekant "ersättes" produktionen från bomulls-, lin-, sockerbetsodlande o. a. kollektivjordbruk sedan lång tid tillbaka med varor, visserligen inte hela produktionen utan en del, men den "ersättes" likväl. Vi anmärker i förbifarten, att ordet "varuersättning" är ett illa valt ord, som borde utbytas mot ordet produktutbyte. Uppgiften består i att organisera denna början till produktutbyte inom alla lantbrugsgrenar och att utbygga den till ett omfattande system av produktutbyte, så att kollektivbruken inte erhåller endast pengar för sin produktion, utan huvudsakligen de artiklar som de har behov av. Ett sådant system kommer att kräva en kolossal ökning av den produktion, som staden levererar till landsbygden, och därför måste det införas utan särskild brådska, i den mån stadsprodukterna anhopas. Men det måste införas orubbligt, utan tvekan, genom att steg för steg inskränka varucirkulationens verkningsfär och utvidga produktutbytets verkningsfär.

Detta system kommer att underlätta övergången från socialismen till kommunismen genom att det inskränker varucirkulationens verkningsfär. Dessutom kommer det att bereda möjlighet att inlemma kollektivbrukens viktigaste egendom, kollektivbrukens produktion, i det allmänna folkomfattande planeringssystemet.

Det blir just det reella och avgörande medlet för att under våra nuvarande förhållanden

höja kollektivbruks-egendomen till den allmänna folkegendomens nivå.

År detta system förmånligt för kollektivbönderna? Ovillkorligen förmånligt. Det är förmånligt, därför att kollektivbönderna av staten kommer att erhålla betydligt mera produkter och till billigare priser än vid varucirkulationen. Det är en känd sak, att de kollektivbruk som har kontrakt med regeringen om produktutbyte ("varuersättning") har ojämförligt mycket större förmåner än de kollektivbruk som saknar sådana kontrakt. Om man utsträcker systemet med produktutbyte till alla kollektivbruk i landet, kommer alla våra kollektivbönder att bli delaktiga av dessa förmåner.

J. Stalin

28 september 1952